

TANZİMATTAN CUMHURİYETİN İLK YILLARINA KADAR KONYALI ŞAİR VE YAZARLAR

Emine YENİTERZİ*

Özet

Konya Selçuklular döneminde uzun yıllar başkentlik yapmış, Osmanlılar zamanında da asırlarca bir kültür merkezi olarak önemini korumuştur. Konyalı şair, yazar ve âşıklar üzerinde yaptığımız bu çalışmada; Tanzimatın ilânından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar yüz yıla yaklaşan bir dönemde yüzden fazla isim tespit edilmiş, kısa biyografik bilgiler ve küçük örneklerle bu şair ve âşıklar tanıtılmıştır. Bu şairlerin büyük kısmı divan, halk ve tekke edebiyatına dâhildir. Az sayıda şair de Tanzimattan sonra gelişen yeni Türk edebiyatının özelliklerini aksettirmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Konya, 19. Yüzyıl, Türk Edebiyatı, Tanzimat Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, şair, âşık, yazar.

THE POETS AND AUTHORS FROM KONYA IN THE PERIOD OF TANZİMAT TO THE INITIAL YEARS OF REPUBLIC

Abstract

Konya had been the capital of Seljukians for long years and had been a significant center of cultur for centuries during Ottoman period. In our study on the poets, authors and minstrels of Konya we have composed more than a hundred names who belong to the period beginning with Tanzimat to the initial years of Republic. We introduce them with short biographies and some samples from their works. Most of these poets belong to the classical, national or mystical literature and just a few numbers of them bear the characteristics of the modern Turkish literature which has been established after Tanzimat period.

Key Words

Konya, 19th century, Turkish Literature, Tanzimat Literature, Classical Turkish Literature, Mystical Turkish Literature, Modern Turkish Literature, Turkish Minstrels, Turkish Poets, minstrel, author.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Konya, Türklerin Anadolu'yu fetihlerinin ilk yıllarından itibaren (1075-1080) Türk tarihinde önemli bir yere sahip, müstesna bir Anadolu şehridir. Hâlen Türkiye'nin yüzölçümü itibariyle en büyük ili olan Konya; geçmişte Selçuklular'ın başkenti olması yanında, Osmanlılar zamanında da Karaman, Kırşehir, Niğde, Aksaray, Isparta, Burdur, Mersin ve Antalya'nın bir bölümünü içine alan çok geniş bir alana yayılmış beş sancaktan müteşekkil bir merkez olarak Anadolu'da siyasî, idarî, coğrafi ve ticarî konumuyla özellik arz eden önemli bir şehirdir. Konya, aynı zamanda; Mevlânâ, Yunus Emre, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadruddîn-i Konevî, Ahî Evren gibi ilim ve irfan mimarlarına bağrında yer vermesi ve Osmanlı şehzadelerinin gönderildiği sancaklardan biri olmasıyla ilim, fikir ve sanatta da seçkin bir kültürel ortama sahne olmuştur. Bilhassa toplumda denge unsuru olan, siyasî otorite ile uyumlu ve saltanatın destek ve himayesine her zaman mazhar olmuş Mevlânâ Dergâhının Konya'da bulunması; başta edebiyat ve musiki olmak üzere hat, tezhip, ciltçilik, ebru vs. bütün güzel sanatlar için son derecede elverişli bir zemin hazırlamıştır. Selçuklular döneminde ilk medreselerini kazanan Konya'da yirminci yüzyıl başlarında altmış üç medresenin bulunması da (Küçükdağ-Arabacı 1999: 84) şehirde tesis edilmek istenen ilmî düzey için önemli bir göstergedir.

Böylesine bir ilim, kültür ve sanat mirasına sahip olan Konya'nın, Tanzimatın ilânından Cumhuriyetin kurulmasına kadar yaklaşık bir asırlık zaman boyunca edebî atmosferini oluşturan simalar üzerinde bir çalışmaya başladığımız zaman bu köklü mirasın zenginliğini aksettirecek oranda çok sayıda şair, yazar ve âşıkla karşılaştık. Bu dönemde dünyaya gelip, eser vermeye başlamış ancak vefat tarihleri Cumhuriyetin ilk çeyreğine kadar uzanan şairleri de dâhil edince; tespit edebildiğimiz sayı yüzü aşkındır. Bu şairlerin büyük kısmı dîvan, halk ve tekke edebiyatına dâhildir. Az sayıdaki şair de Tanzimattan sonra gelişen yeni Türk edebiyatının özelliklerini aksettirirler. Özellikle âşıkların sayıca çokluğu, halkın sahip olduğu şifahî kültüre ve edebî zevke işaret etmesi açısından ayrı bir önem arz eder. Diğer taraftan Tanzimattan Cumhuriyete kadar uzanan dönemde Konya'da birçok gazete ve derginin neşredilmesi, matbuat hayatının son derece canlı olması da bu edebî zenginliğin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Bu şairler hakkında kısa bilgi ve şiirlerinden örnekler vermeden önce, Konyalı şair ve edipler hakkında araştırma yapan, kitap ve makaleleriyle bizleri bu kültür mirasından haberdar edenlere, başta *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı*'nın müellifleri Sadeddin Nüzhet ve Mehmed Ferid olmak üzere; Kemal Akça, Abdülkadir Erdoğan, Selçuk Es, Afif Evren, R. Mahmut Gazimihâl, D. Ali Gülcan, İbrahim Aczi Kendi, Mehmet Önder, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ve adlarını sayamadığımız bütün araştırmacı ve ilim adamlarına şükran borçlu olduğumuzu belirtmek gerekir.

ABDÎ

Adı Mehmed, mahlâsı Abdî olan şair, 1301/1885-6'da doğmuştur. Babası Hacı Edhem Efendidir. Abdî, ilkokuldan sonra medrese tahsili yapmış, daha sonra baba mesleği olan demirciliği sanat edinmiştir. *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı* adlı eserin kaleme alındığı yıllarda hayatta olan Abdî; dîvan, semâî ve koşma gibi nazım şekillerinde usta bir şairdir.

Koşma

Ey rûh-ı gül-izâr, ey melek-sîmâ
Bana serv-i hikmet sende göründü
Vücûd-ı âdemdeki sırr-ı mutlak
Envâr-ı velâyet sende göründü

Yek nazarda vâlih oldum hüsnüne
Yâsemin perçem, ruhsâr u zülfüne
Yûsuf-ı Ken'ân denmez mi misline
O cism-i letâfet sende göründü

Dil-i mahzûnumu eyledin yağma
Dikkatle bakmaya kıyamam hâlâ
Kudretle yazılmış kaşları tuğra
Her ders-i hakîkat sende göründü

Sen bir civânsın ki gâyetle mahbûb
 Cevrinle eyleme âşıkı mahcûb
 Cemâlin görmektir yalnız matlûb
 Pertev-i muhabbet sende göründü

Abdîyim tükenmez gam u hicrânım
 Akıttım dîdeden fîrkatle kanım
 Gel sevdiğim yakma şu tatlı cânım
 Âcize inâyet sende göründü

([Ergun-Uğur] 1926: 72-73)

AHRÂRÎ

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında yaşamış Karamanlı bir şairdir. Müretteb dîvanı olan Ahrârî'nin tarihleri Karaman'da birçok kitabede yazılıdır. Fenârî Mahallesi'ndeki çeşmenin tamirine ait kıt'ası 1316/1900-1 tarihini verir. Şiirlerinden bir kısmı tasavvufidir.

Halk içre benim arz-ı şecâ'at neme lâzım
 Şimden girü teblîğ-i belâgat neme lâzım

.....

Rızkın verir elbette senin Hâlik-i Yezdân
 Ağyâra temennâ-yı hikâyet neme lâzım

.....

Zâhid beni ahmak deyü ta'n eylemiş ammâ
 Resm içre benim halka tarâvet neme lâzım

Göster bana bir reng-i safâsın bu cihânın
 Evvel bezenip sonra nedâmet neme lâzım

Ahrârîyim ol Hakka tehâlük edegeldim
 Pîr bendesiyim başka izâfet neme lâzım

(Gülcan 1989: 193-195)

ALİ HAYDAR BEY (AKŞEHİRLİ-ZÂDE)

Şeyhülislâm Hasan Fehmi'nin oğludur. Uzun süre taşrada nâiblik görevinde bulunmuş, en son İzmir'de sürgünde iken meşrutiyetin ilân

edilmesinden sonra İstanbul'a yerleşmiş, 1333/1917'de vefat etmiştir. Âlim ve şair bir zattır. Çeşitli konularda, büyük kısmı yayımlanmış on beş kadar eseri vardır. *Manzum Terceme-i Leme'ât* adlı eseri Manisalı Sâdık-zâde Neş'et Efendi tarafından şerh edilmiştir. (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: I/217)

ÂŞIK ALİ

Sille'de birçok âşık yetiştiren Cincioğulları ailesindedir. 1270/1854'te doğmuş, 1334/1918'de vefat etmiştir. Geçimini Sille'deki ocaklardan çıkardığı taş satarak ve bahçıvanlık ederek sağlayan Âşık Ali, ümmîdir.

Koşma

Bir dermansız derde giriftâr oldum
Ayırma eşimden beni yâ Rabbi
Kesildi dermânım sarardım soldum
Ayırma eşimden beni yâ Rabbi

Sızılar yaralar eylerim zârî
Açılsa lisânım söylesem bârî
Garip bülbül gibi ağlatma yâri
Ayırma eşimden beni yâ Rabbi

Ederim işâret kimse anlamaz
Yârim yok başımda kimse ağlamaz
Bu hasretlik nasıl ciğer dağlamaz
Ayırma eşimden beni yâ Rabbi

Kurtulup bu dertten ben olmam hâli
Şu yalan dünyâda istemem mâli
Pek perîşan oldu Âşık Ali
Ayırma eşimden beni yâ Rabbi

(Özönder 1998: 277)

ÂŞIK GİRYÂNÎ

1281/1865'te Konya'nın Çukur Mahallesi'nde doğmuştur. Adı Seyit, mesleği mestçiliktir. Nâzenin tarikatine bağlı Âşık Giryânî, 1345/1929'da vefat etmiştir.

Elestü bezminde cümleden evvel
Usûl ü âdâbı öğrensın yiğit
Ki tut ki cevhere olur mu bedel
Hiç altın yerini tutar mı hadit

Gel bana câhilden açma bir cevap
O da bencileyin ol hâli harap
Câhile hiç kimse olur mu sahap
Sanki boş sandığa vurulmaz kilit

(Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 56)

ÂŞIK HAYDAR

1282/1866'da Konya'nın İsmil Köyü'nde doğmuştur. Rençberlikle geçimini sağlayan âşık, Nâzenin tarikatine bağlı idi. Şiirlerinde Hayderî mahlâsını kullanmıştır. 1339/1923'te vefat etmiştir.

Haylî demdir beklerim îdinde kurbân olduğum
Ser verir sır vermez ol va'dinde kurbân olduğum

Gülşen-i hüsnünde var yüz bin hakikat bülbülü
Murg-ı dil pervâz eder saydında kurbân olduğum

..... (Gazimihâl 1946a: 3-4; Gazimihâl 1947: 54)

ÂŞIK HÜSEYİN

Âşık Hüseyin on dokuzuncu yüzyılda yaşamış Karamanlı bir halk şairidir. İçinde şiirleri yazılı bulunan cönkte kayıtlı 1271/1855-6 tarihli borç senedinde adı Karamanlı Âşık Hüseyin olarak belirtilmiştir. Şiirlerinden İstanbul'a gittiği anlaşılan Âşık Hüseyin'in bu cönkte Türk millî şuurunu ve kahramanlığını dile getiren bir ninnisi, Tiryakiler Destanı, Yemek Destanı, Hasisler Destanı ve daha birçok güzel şiiri mevcuttur. (Gülcan 1989: 198-201; Es 1974: 23-25)

Türkmen Güzeli Destanı

Söyleyeyim dinle gönül darılma
Seveceksen Türk dilberi bulmalı
Hayâsı var, vefâlıdır ayrılma
Alacaksan Türk güzeli almalı

Endâmı hem boyu serv-i revandır
Melâhat var yüzlerinde ceylandır
Cinsi temiz arı toprak reyhandır
Temiz kandır Türkmen kızı almalı

Melâhat bağına girmek istersen
Murâdına şevkle ermek istersen
Güzellik vasfını görmek istersen
Her yerlerde Türk dilberi sormalı

Sever zevcin hem de sever evlâdın
Hânesine muhip yaşar bir kadın
Tecrübe kıl cilvesini hem tadın
Saracaksan Türk dilberi sarmalı

Âşık Hüseyin geze geze söylemiş
İnip aşkın deryâsını boylamış
Felek türlü türlü güzel eylemiş
Göreceksen Türk güzeli görmeli
(Gülcan 1989: 200)

ÂŞIK İBRAHİM

Konya'nın Altınçeşme Mahallesi'nde dünyaya gelmiş, 1290/1875-1351/1936 yılları arasında yaşamış, Nâzenin tarikatine bağlı, kâtiplikle geçinen bir âşıktır. (Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 57)

ÂŞIK MEHMED

Âşık Mehmed, 1251/1836'da Konya'nın Ulurmak Mahallesi'nde doğmuştur. Mevlevîliğe intisabı olan ve rençberlikle geçimini sağlayan

âşık, şiirlerinde Deli Mehmed mahlâsını kullanmıştır. 1310/1894-5'te vefat etmiştir. (Gazimihâl 1945a:6; Gazimihâl 1947: 48)

ÂŞIK MEHMED

Konya'nın Yunusoğlu Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Yaklaşık 1274/1858-1336/1920 yılları arasında yaşayan Âşık Mehmed, Nâzenin tarikatine mensup, imamlıkla geçimini temin eden bir saz şairidir. (Gazimihâl 1946a: 3; Gazimihâl 1947: 53)

ÂŞIK MEHMED FEYZÎ

1280/1864-1345/1929 yılları arasında yaşamış, kereste tüccarlığıyla uğraşan Mevlevî bir âşıktır.

Kırklar meclisinde dest-i mürşitten
Kevser-i bekâyı içenlerdeniz
Mir'ât-ı sâf ile aynı mürşitten
Hak ile bâtlı seçenlerdeniz

.....

Gerçekler şâhından aldık berâtı
Şükr olsun Feyziyâ bulduk necâtı
Himmet-i Pîr ile cîsr-i Sırâtı
Berk-i hâtif gibi geçenlerdeniz

(Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 55)

ÂŞIK ÖMER

1255/1840-1325/1910 yılları arasında yaşamıştır. Çiftçilikle geçimini sağlayan ve Mevlevî bir halk şairidir. (Gazimihâl 1945b: 3; Gazimihâl 1947: 50)

ÂŞIK RIZÂ

Safderî'nin kardeşi olan Âşık Rızâ, 1294/1878-9'da Konya'da doğmuş, orta öğretimden sonra Konya ve Seydişehir'de çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, 1324/1908-9'da vefat etmiştir.¹ Şiirleri bir dîvançede toplanan Âşık Rızâ, özellikle muamma söylemek ve

¹ Mahmut R. Gazimihâl'in makalesinde Âşık Rızâ'nın doğum ve ölüm tarihlerinin kesin olarak bilinmediği ve tahminen 1853'te doğduğu belirtilmektedir.

halletmekte usta bir halk şairidir. ([Ergun-Uğur] 1926: 66-69; Gazimihâl 1945b:4; Gazimihâl 1947: 51)

Kalenderî

Bî-çâre gönül fânî bu dünyâya güvenme
Cismin yay eder dehrde ankâya güvenme

Yol ister isen âhret için menzil-i âlî
Sen fırsatı fevt eyleyip ağvâya güvenme

Her sevdiğin ahbâbına bel bağlama yârim
Ahbâb sanıp her gülen a'dâya güvenme

Bir sohbeti tedbîr ü tefekkür ile nutk et
Encâmı kılıp cezbe-i evlâya güvenme

Sen gezme sakın gezme ile kâmil ararsan
Zâyi' ederek vaktini her câya güvenme

Kibr etme kamu demde Rızâ eyle tevâzu'
Bir sûret ile dildeki da'vâya güvenme
([Ergun-Uğur] 1926: 68)

ÂŞIK SAZLI

Asıl adı Hüseyin olan Âşık Sazlı, 1240/1825'te Bozkır İlçesi'nin Sazlı köyünde dünyaya gelmiştir. Bir miktar okuma yazma bilen, elinde sazıyla köy köy gezen bir âşıktır. Ölüm tarihi tespit edilemeyen şair hakkında bilgi aldığımız makalede bir türküsü ve bir koşması verilmektedir. (Kendi 1947: 8-9)

ÂŞIK SELİM

Tekke Mahallesi'nde doğmuştur. Yaklaşık olarak 1265/1849-1326/1910 yılları arasında hayatta olan şair, Nâzenin tarikatine mensup bir kasaptı. (Gazimihâl 1945b: 3; Gazimihâl 1947: 50)

ÂŞIK SEYYİD

1255/1840-1325/1910 yılları arasında yaşamış, kitabetle uğraşan Mevlevî bir şairdir. (Gazimihâl 1945b: 3; Gazimihâl 1947: 50)

ÂŞIK ŞEVKÎ

1255/1840'ta Konya'da Şems Mahallesi'nde doğmuştur. Kâtiplikle geçimini sağlayan ve Mevlevî bir şair olan Âşık Şevkî, 1325/1909'da vefat etmiştir. (Gazimihâl 1945b:3; Gazimihâl 1947: 50)

ÂŞIK TEVFİK

1300/1884'te Konya'da Yunusoğlu Mahallesi'nde doğmuş, genç yaşta 1340/1924'te hayata veda etmiştir. Nâzenin tarikatine mensup bir kâtiptir. (Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 54)

BURHÂN EFENDİ

1230/1815'te dünyaya gelmiştir. Konya'da Burhan-zâdeler namıyla meşhur köklü bir ailedendir. Eğlence meclislerinden, latifeden hoşlanan nüktedan bir insan, Mevlevî bir şairdir. Nasreddin Hoca'nın fıkralarını şerh ettiği bir eseri Konya'da neşredilen şairin çok sayıda şiiri olduğu söylenmektedir. 1313/1897-8'de vefat etmiştir.

Gazel

Âkıbet gurbet serime düştü yârim kandadır
Nev-bahârın bülbülü hem dil-şikârım kandadır

Çün vatanda yok benim gibi bana imdâd eder
İstirâhat kılmadım âh u figânım kandadır

Bir takım efkâr beni zindâna ilkâ eyledi
İftirâk günleri geldi gül-izârım kandadır

Zerrece gam kûh-ı Kâf gibi beni bast eyledi
An-karîb gel sen yetiş imdâda yârim kandadır

Mevtime gam eylemem n' olur cihânın lezzeti
Fâtiha ihsân edecek yâdigârım kandadır

Nâ-tüvânım çok aradım bulmadım dermânımı
Derdime hâzık tabîb-i nâmdârım kandadır

Ölmeden Burhân bunu etti tedârik gel yetiş
Merhamet kıl aczime ol şîvekârım kandadır
([Ergun-Uğur] 1926: 339)

CELÂLEDDİN ÇELEBİ

Mehmed Saîd Hemdem Çelebinin en büyük oğludur. Babası, Mısırlı İbrâhîm Paşanın orduyla Konya'ya gelmesi üzerine Afyon yoluyla İstanbul'a kaçınca; Celâleddin Çelebi İbrâhîm Paşa tarafından Konya Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. Bir yıl sonra Konya'ya gelen Saîd Hemdem Çelebi görevine iade edilmiş ve bu olay yüzünden oğluna kırılmıştır. Babasının vefatıyla şeyhlik görevi tekrar teklif edilince; "Pederimi hayatında muğber ettim. Öldükten sonra da edemem." diyerek görevi reddeden Celâleddin Çelebi 1287/1871-2'de vefat etmiştir. Celâlî mahlâsıyla ve aruz vezniyle şiirleri vardır.

Gazel

Sâkiyâ kalk ayağa bir iki mey nûş edelim
İçelim de gam-ı eyyâmı ferâmûş edelim

Mutribâ sen de biraz çeng ü rebâbı söylet
Gülşenin bülbülünü şevk ile hâmûş edelim

Pek suyu sert ise de ol kadi dil-cû yârin
Hem suyunca giderek hüsnüne ber-dûş edelim

Olur ebnâ-yı zamânın suhanı zü'l-vecheyn
Var mıdır doğru suhan söyle beyim gûş edelim

Bakma âlâyîş-i ekvâna Celâlî sen de
Ref' olup sıfat-ı akl-ı bedi medhûş edelim
([Ergun-Uğur] 1926: 15)

CEMÂLÎ

İsmi Ahmed, mahlâsı Cemâlî'dir. Parmaksız lakabıyla meşhurdur. Karkın'da oturan, okuması yazması olmayan, saz çalmakta ise mahir olan Cemâlî'nin güzel şiirleri vardır. Yaklaşık 1913-14 yıllarında vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 16) 1271/1855-6'daki çekirge istilasını konu edinen destanı dolayısıyla ilerlemiş bir yaşta öldüğü düşünülebilir. ²

Koşma

Dem çekip gurbette yaslanıp kalan
Dâ'im eğlencesi ağlar dolaşır
Sılasın terk edip seri sağ olan
Bî-çâre ciğerin dağlar dolaşır

Yitirmiş sevdiğin arayıp gezer
Esen rüzgârlardan bir haber sezer
Garip Mecnun gibi bağrını ezer
Leylâ nerde deyü ağlar dolaşır

Değdikçe gam taşı rûz u şeb firkat
İşâret böyledir karârda elbet
Tabîbler neylesin eylesin minnet
Cemâlî yareler bağlar dolaşır
([Ergun-Uğur] 1926: 16)

CENNETİN NÛRÎ

Erzurumlu Emrah'ın çıraklarından, tahminen 1285/1869-1325/1910 yılları arasında yaşamış Konyalı bir âşıktır. (Gazimihâl 1945b: 3; Gazimihâl 1947: 50)

² Gazimihâl, Cemâlî'nin doğumu için 1292/1875, vefatı için de 1352/1935 tarihini verir. (Gazimihâl 1947: 56) Araştırmacı bir başka makalesinde de 1298/1882-1357/1942 yılları arasında yaşamış, adı Ahmed olan ve Karkın'da oturan Cemâlî mahlâsını taşıyan bir âşıktan söz eder. (Gazimihâl 1946a: 5)

CEVLÂNÎ

Asıl adı Muhammed'dir. Konya'nın Ulırmak Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Okur yazar değildir. Konya Hükümet Konağı'nda kapıcılık görevinde bulunan ve güzel saz çalan bu halk şairinin şiirleri tasavvufî mahiyettedir. Sadeddin Nüzhet, Cevlânî'nin 1320/1904-5'te vefat ettiğini belirtir. Gazimihâl ise, şairin 1270/1854-1335/1919 yılları arasında yaşadığını, altmış beş yaşında iken hayata veda ettiğini kaydeder. ([Ergun-Uğur] 1926: 18; Gazimihâl 1946a: 3; Gazimihâl 1947: 52)

Koşma

Sanma zâhid bizi yatır gaflette
Gözüm hâb-ı nâzda dil uyanıktır
A'zâlarım "hû" çağırır vahdette
Esmâ-yı hüsnâya bağrım yanıktır

Aşk-ı İlâhîye etmem ihtirâs
Kurbîyyet-i Hakka eylerim niyâz
Yere göğe sığmadım buyurdu Feyyâz
Dedi mü'min kulum bana âşıktır

Tut Cevlânî sözün eden kardaşın
Hakîkati sana göstermek için
Zekerîyyâ gibi biçseler başın
Of demezse aşkın bize sâdıktır

([Ergun-Uğur] 1926: 19)

CEVRÎ

Âşık Cevrî, Konya'da doğmuş, Özdemir Medresesinde tahsil yapmış, daha sonra da havasını ve suyunu çok sevdiği Sızma Köyü'ne yerleşmiştir. Sazı ve sözü kudretli bir âşık olarak tanınan Cevrî yetmiş iki yaşında iken, 1311/1896-7'deki kolera salgınında hayata veda etmiştir. (Kendi 1945;12)

Koşma

Aşk bâbına kangı yönden dâhilsin
 Güzellerden ferman aldın hoş musun
 Bu âlemde aceb neye mâ'ilsin
 Tolu musun yoksa kuru boş musun

Boyun eğdim güzellerin şâhına
 Gönül düşkün vech-i enver mâhına
 Onun için düştüm gurbet râhına
 Aşk bâbında bilmem bana eş misin

Cevrî der ki usanmışım gezmeden
 Kalem alıp nice kaş göz yazmadan
 Bir âşıkım indim geldim Sızmadan
 Tatlı, şeker yoksa kaya, taş mısın
 (Köprülü 1964: IV, 612)

DELİ ÖMER

1250/1835-1320/1904 yılları arasında Karaman'da yaşamış,
 hayatını çiftçilikle kazanmış bir âşıktır.

Benden selâm eyle ey bâd-ı sabâ
 Hûblar şâhı şehinşâha uğrasan
 Yüz sürüp pâyine eyle âh ü vâh
 Ruh-i beyt-i kiblegâha uğrasan

Murg-i dil mahzûnum feryat etmesin
 İşimi rûz u şeb berbat etmesin
 Del Ömer vaslından bid'at etmesin
 O hurşid-i mehrimâha uğrasan
 (Gazimihâl 1945b:3; Gazimihâl 1947: 49)

DEMİRCİ AHMED

1280/1864'te Konya'da doğmuş, 1340/1924'te yine Konya'da
 vefat etmiş bir âşıktır. Mevlevîliğe mensup bir kasaptı. (Gazimihâl
 1946a: 3)

DEVÂMÎ

Silleli Feşânî'nin oğludur. Asıl adı Ali olan Devâmî, 1279/1863-4'te Sille'de doğmuş, bir süre reji kolculuğu yapmış, 1319/1903-4'ten sonra bahçıvanlıkla geçinmiş, 1331/1916'da Karabağ'ın Gülbahçe Köyü'nde vefat etmiştir. Gençliğinde şiirlerini keman ve gırnata eşliğinde söyleyen Devâmî'nin şiir defteri kaybolmuştur. Az sayıda şiiri eldedir.

Koşma

Bihamdillah nâmen geldi elime
Ne okuyan bilir ne yazan bilir
Şâz eyledin ferah geldi dilime
Ne gurbet görmeyen ne gezen bilir

Muhabbet-nâmeni sen mefhumlu yaz
Aylar ile günler tükenir az az
Cenâb-ı Mevlâya edelim niyâz
Var ise ecrini ol mîzân bilir

Kimseler kalmasın kendi başına
Kardaştan fayda yok hem kardaşına
Ölürsen aldanma elin taşına
Bilir ise kabrini bir kazan bilir

Devâmî hasbeten bekle karakol
Dileği Tanrının rızâsını bul
Zâbıta itâat anla her usûl
Kumanda kü[n]hünü borazan bilir
(Akça 1940: 178-180)

EMİNE HANIM

Şem'î'nin torunu, Hafız Mehmed Efendinin kızıdır. Konya'da doğmuştur. Şem'î'nin Gülü, Şem'î'nin Kızı veya Hacı gibi mahlâslar kullanan Emine Hanım, on iki yaşında iken saz çalmaya ve şiir söylemeye başlamıştır. Çoğunluğu hece vezniyle, az sayıda da aruzla söylediği şiirlerinin bir kısmı kaydedilmiştir. Şiirlerinin bir kısmı cidden güzeldir. Emine Hanımın doğum ve ölüm tarihi kaynaklarda farklı

rivayetlerle yer alır. Sadeddin Nüzhet, yalnızca eserin yazıldığı yıllarda şairin seksen yaşını geçmiş olduğunu belirtir. Gazimihâl, 1262/1846-7'de doğup 1941'de vefat ettiğini; Usman ise 1824-1934 yılları arasında yaşadığını söylerler. ([Ergun-Uğur] 1926: 7-8; Gazimihâl 1946a:5; Gazimihâl 1947: 57; Usman 1948: 5-9)

Benim derdim gibi dert yok
Meğer bir bir beyân etsem
Ölürsem ağlayanım yok
Meğer kendim figân etsem

Benim derdim gibi derde
Giriftâr olmasın kimse
Ko ben derdimle yanayım
Haberdâr olmasın kimse
([Ergun-Uğur] 1926: 8-9)

ES'AD SA'DÎ EFENDİ

Konyalı Mustafa Efendinin oğlu, Balıkesir Müftüsü Sabahaddin Ali eş-Şu'ûrî'nin talebesidir. Uzun müddet Edremit müftülüğünde bulunmuş, o civarda Emîr Hâfız ve Emîr Hoca lakaplarıyla tanınmıştır. Nakşbendî halifelerinden olan Es'ad Sa'dî, 1299/1883-4'te Edremit'te vefat etmiştir. *Mir'ât Hâşiyesi*, *Enâmilü'r-Resâ'il*, *Delâ'ilü'l-Mesâ'il* ve *Hamâ'ilü'l-Vesâ'il* gibi ilmî eserleri vardır. Sa'dî mahlâsıyla kaleme aldığı Türkçe ve Arapça şiirleri *Dîvân-ı Gülzâr-ı Hâfız* adıyla yayımlamıştır. (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: I/245)

FEŞÂNÎ

Silleli Figânî'nin büyükbabası olan Feşânî'nin asıl adı Bekir'dir. Sille'de Cincioğulları namıyla şöhret bulan sülaledendir. 1224/1810'da Sille'de Subaşı Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Okuması yazması olmayan Feşânî, iyi saz çalan ve çok sayıda şiiri olan bir âşıktır. Mezar taşında ölüm tarihi 1320/1904-5 olarak belirtilir.³ ([Ergun-Uğur] 1926: 85; Akça 1940: 101-124; Gazimihâl 1946b:7; Özönder 1998: 277-279)

³ *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı*'nda vefatı 1318 olarak kayıtlıdır.

Destan

Bir dedem vardı tiryâkî idi
Enfiye beğenmez Yanyaya gitti
Kurulmamış pazar gireği idi
Ordan da darıldı Hanyaya gitti

Bir ceviz buldum bâdeme benzer
Dinlesen sözünü âdeme benzer
Babamın akli da dedeme benzer
Bir külâh almaya Konyaya gitti

Amucam da gelmiş babamı sorar
Yoktur derim de inanmaz yorar
Kırkağaca kadar arkadaş arar
Helva yerim diye Somaya gitti

Bir emmi-zâdem var taşımaz keder
İncitmez kimseyi pek hatır güder
Avcılıkta yektâ benden beş beter
Maraş göllerine turnaya gitti

Bir büyük ağam var elinde asâ
Boyu pek uzundur sakalı kısa
İsmi sorarsanız fikirsiz Mûsâ
Şalgam turp almaya Conyaya gitti

Ortanca birâder kendini öğer
Kazanmasını bilmez parayı sever
Yumurtlamaz diye tavuğu döver
Bir haber almaya Sonyaya gitti

En akıl-dânemiz küçük kardaşım
Bir taş savurdu yarıldı başım
Döğmeye kalktılar yâren yoldaşım
Korktu su içmeye Tunaya gitti

Vâlidem de henüz dönmüş geline
 Bunamıştır dil mi yeter diline
 Bayram diye kına ister eline
 Dayım da Mekkeye kınaya gitti

.....

Diyeyim muhtasar kalsın burada
 Dinleyin ahbablar iyi saatta
 Resm etti Figânî hâli hayatta
 Sanmayın öteki dünyâya gitti
 (Akça 1940: 117-119)⁴

FEYZÎ MUSTAFA EFENDİ

1242/1826'da Konya'ya bağlı İçel kazasında dünyaya geldi. 1263'te İstanbul'a giderek Darü'l-Mualliminde öğrenim gördü. 1268'de Süleymaniye Camii yakınındaki Mekteb-i Edebiyyede muallim oldu. (Tuman 1949: II/814; Mehmed Süreyya 1311: IV/42; Fatin 1271: 340-341)

Cânda hiç telhî-i hicrân ile lezzet mi kodun
 Zehr-i gamla dehen-i dilde halâvet mi kodun

Yanılıp âşık da lutf et a zâlim noldun
 Etmedik zümre-i ağıyâra inâyet mi kodun

Çeşm-i cellâdına cân vermeğe ol şühun hiç
 Hele bir sen de rakîbâ bize nevbet mi kodun

Her gelen oldu peşîmân yine döndü gitti
 Ey felek halkı bu kâşânede râhat mı kodun

Feyziyâ boşla bu rüsvâlîği uslan gayrı
 Aşk ile etmedik âlemde melâmet mi kodun
 (Tuman 1949: II/814, Fatin 1271: 340)

⁴ Destanın tamamı 15 dörtlüktür.

FIGÂNÎ

Figânî'nin asıl adı Osman'dır. 1878 yılında⁵ Sille'de dünyaya gelmiştir. Cincioğulları ailesinden Âşık Feşânî'nin torunu olan Figânî, ilkokul tahsili yapmış, testicilik yaparak geçimini sağlamış, bazen de nafaka temini için gurbete çıkmıştır. Şiir zevkini Merdânî'den almış, genç yaşta muamma çözmekte ve saz şairleriyle atışmalarda hüner kazanmıştır. 1928'de vefat eden Figânî'nin koşma ve destanları başarılı; dîvan ve semâî gibi şiirleri ise aruz kusurlarıyla doludur. Oğlu Mansur (doğ.1323/1908-ölüm.1991) da usta bir âşıktır. ([Ergun-Uğur] 1926: 86; Akça 1940: 181-193; Akça 1946: 11; Özönder 1998: 248-256)

Koşma

Dem-be-dem mihnetim artar eksilmez
 Derdi dert üstüne katanlardanız
 Zikrini terk edip Hakka küsülmez
 Çok şükür Mevlâyı bulanlardanız

Sorarsan vatanım Silledir derim
 Nâ-mizâc hâlinden kesildi ferim
 Fakirlik zahmına uğradı serim
 Cihanda der-be-der olanlardanız

Figânîyim hâb-ı gaflete daldım
 Yalnız bî-çâre hayrette kaldım
 Sabır sefînesin ummâna saldım
 Bu gam deryâsına dalanlardanız
 ([Ergun-Uğur] 1926: 87)

GÖK DEDE

Bozkır'ın Armutlu Köyü'ndendir. Mavi gözlü olduğu için kendisine Gök Dede denilen bu ümmî halk şairinin doğum ve ölüm tarihleri hakkında bilgi yoktur, ancak Sadeddin Nüzhet 1926 civarında Gök Dedenin altmış yaşın üzerinde olduğunu kaydeder.

⁵ Sadeddin Nüzhet, Figânî'nin doğum yılı için 1280/1864 tarihini verir.

Koşma

Dudular kumrular sahrâda ötmüş
Gençliğin kuvveti serimden gitmiş
Sinnimi sorar isen olmuştur altmış
Konmaz oldu kuşlar köşküne benim

Seğirttim dünyâ ardından yetemedim
Çimen gibi büyüyüp bitemedim
Kocalık düştü yerden kalkamadım
Konmaz oldu kuşlar köşküne benim

Ersem de ben murâdına bir ersem
Elim yetse gonca güllerin dersem
Gençlik gelsin diye arzuhâl versem ⁶
Konmaz oldu kuşlar köşküne benim

([Ergun-Uğur] 1926: 337-338)

GUFRÂNÎ

Asıl adı Durmuş Ali olan Gufrânî, 1280/1864'te Karaman'a bağlı Başkışla Kasabası'nda doğmuştur. Koçak Dedeler lakabıyla meşhur bir ailedendir. Babası Ferhadogullarından Mehmed Ali Efendidir. Karaman'a yerleşen Gufrânî, on beş yaşında şiir söylemeye başlamıştır. Aruz ve heceyle birçok şiiri vardır. Gufrânî'den bahseden kaynaklarda, onun son devirde yetişen en iyi saz şairlerinden biri olduğunu belirtilir. Altmış iki yaşında iken 1342/1926'da vefat etmiştir.([Ergun-Uğur] 1926: 79-84, 336; Evren 1945: 31; Gazimihâl 1947: 55; Gülcan 1969: 22-24; Sakaoğlu 2000: 44-71)

Destan

Emrini terk eder nehyini tutar
Kuru da'vâ ile kul olur mu ya
Tekrâr bir de halk sofuluk satar
Böyle erkân böyle yol olur mu ya

⁶ Mısra "Gençlik gelse de ben bir arzuhâl versem" şeklindedir, vezin ve anlam gereği düzeltilmiştir.

Kişi zâdelik hîç alınmaz satın
Asîl azmaz diye söylenir bütün
Bir mülevves yere düşse bir altın
O kıymetten düşüp pul olur mu ya

Haberî yok sa'y ü gayret ü emekten
Böyle karın doymaz yarım çörekten
Güdük çapa ile kırık kürekten
İki çift katıra nal olur mu ya

Dünyâ cennet olsa sıkar âdemi
Lezzet kesb ettirmez râhat demi
Ağlar sabî bile verin mememi
Çağrılmayan yere gel olur mu ya

Her çay için birer pul olur derler
İki ırmağı bir sel olur derler
Damlayı damlayı göl olur derler
Göl olsa bahr-i Nîl olur mu ya

Tatlı söyle sen incitme Fatmayı
Er olan yapar mı zene çatmayı
Güzel tanı yem yediğin batmayı
Başı boş her yerde sal olur mu ya

El-hâsıl merdin beli bükülmez
Hem bir düşen ata kamçı çekilmez
Meyve bahçesine söğüt ekilmez
Meyvesiz bir ağaç el olur mu ya

Ne bir zikrin fikrin doğru yolun var
Hüsn-i hâlin yok sû'-i hâlin var
Gufrânî her menhiyyâta elin var
Böyle şâir ehl-i dil olur mu ya⁷

([Ergun-Uğur] 1926: 80-82)

⁷ Destanın tamamı 27 dörtlüktür.

GÜLİZÂR HANIM

Akşehirlidir. Eşi İstabl-ı Âmirede hizmetli iken vefat eden Mustafa Ağadır. *Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsiyyâtı*'nın yazıldığı yıllarda Gülizâr Hanım, düğünlerde türkü ve ağıt söyleyerek bir hayli şöhret sahibi olmuştur. Güzel türkü ve mânîleri vardır.

Çarşıdadır kınası
Ahırdadır danası
Hacı Çetmeye gitmiş
Güler oynar anası

Davras Yörük evleri
Şehirdedir beyleri
Hacı Çetmeye gelmiş
Oynar güler dilleri
([Ergun-Uğur] 1926: 94)

HACI HAMDÎ KADI-ZÂDE

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında yaşamış, Konya'nın en eski ailelerinden birine mensup değerli bir hattattır. Hat sanatında birçok öğrenci yetiştiren bu değerli hattat aynı zamanda şairdir. Sülüs, talik ve nesihle yazdığı şiirleri ailesinin elindedir. (Evren 1937: 23)

HÂFİZ AHMED RÜŞDÎ

Konyalı Abdülfettah-zâde Mehmed'in oğludur. 1215/1801'de Konya'da Mihmandar Mahallesi'nde doğmuştur. Medrese tahsilinden sonra Şems Mahallesi'ndeki Sıbyan Mektebinde hocalık yapan Rüşdî, şairlik kabiliyeti olan değerli bir hattattır. (Evren 1937: 26-27)

HÂKÎ

Konya'nın Şehalaman Mahallesi'nde dünyaya gelmiş, 1284/1868-1335/1919 yılları arasında yaşamıştır. Kâtiplikle geçimini temin eden, Nâzenîn tarikatine mensup, saz çalan bir âşıktır.

Ey dilâ biz pîrden aldık himmeti Bektaşîyiz
Pîr ocağından kuşandık kisveti Bektaşîyiz

Hacı Bektaş-ı Velînin çâkeriyiz çâkeri
Aliden giydik bu tâc-ı devleti Bektaşîyiz
(Gazimihâl 1946a: 3; Gazimihâl 1947: 52)

HASAN FEHMÎ EFENDİ (ŞEYHÜLİSLÂM)

Hasan Fehmî Efendi, geçmişte Akşehir'e bağlı olan Ilgın kazasında doğmuştur. Tahsiline Konya'da başlayıp İstanbul'da devam eden ve Vidinli Mustafa Efendiden icazet alan Hasan Fehmî Efendi, Sultan Abdülaziz'in hocalığını yapmış, iki kere şeyhülislâmlığa getirilmiş âlim bir şahsiyettir. Sultanın hal'inden sonra Medine'de ikamete mecbur tutulmuş, 1298/1882-3'te vefat etmiştir. Medine'de Cennetü'l-Bakî mezarlığında medfundur. Farklı ilim dallarına ait dördü yayımlanmış, on adet eseri vardır. Yaşadığı dönemde ilmiyle temayüz etmiş olan Hasan Fehmî Efendinin Farsça şiirleri ve Arapça Dîvançesi mevcuttur. (Bursalı Mehmed Tâhir 1333: I/216-217)

HASAN HÜSEYİN

Eskiden Karaman'a bağlı olan Hâdim kazasındandır. Rivayetlere göre bir haksızlığa maruz kalınca dağa çıkmış ve eşkıya zümresine karışmıştır. Çok adam öldürmüş, bir ara Konya Hapishanesi'nde yatmıştır. Güzel saz çalan ve irticalen şiir söyleyen Hasan Hüseyin 1926'dan sonra vefat etmiştir.

Yaş Destanından

On birinde mâh yüzüne bakılır
On ikide kızın kahrı çekilir
On üçünde ak gül olur açılır
On dördünde yavaş yavaş yâr olur

On beşinde akli gelir başına
On altıda gece girer düşüne
On yedide yalan söyler eşine
On sekizde çapkınlaşır yâr olur
([Ergun-Uğur] 1926: 22)

HASİB DEDE

Neyzen Hasîb Dede, musikişinas Mevlevî şairlerdendir. Sertarik Hasan Emir Dedenin oğludur. 1800-1870 yılları arasında yaşamıştır. Medrese tahsilinden sonra, 1829'da Konya Mevlevîhânesinde neyzen başı görevine getirilmiş, bir süre Mısır'da İbrahim Paşanın sarayında misafir olmuş, oradayken hekimliğe merak salmış ve tababet konusunda hüner kazanmıştır. Aynı zamanda resimle de uğraşan ince ruhlu, sanatkâr bir şairdir. "Tâbût-ı Alî" adlı tablosundaki şiirin ilk dördlüğü şöyledir:

Ey gönül var tâ elinde câm-ı Cem
Bûd u nâ-bûd-ı cihâna etme hem
Hâtıra hîç gelmesin bi'llâh gam
Dem bu demdir dem bu demdir dem bu dem
(Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 1981: 4, 136)

HEMDEM ÇELEBİ

Adı Mehmed Saîd'dir. 1222/1807'de Konya'da doğmuştur. Babası El-hâc Mehmed Emîn Çelebi Efendi, ölümünden üç gün önce 1230/1815'te meşihatı henüz sekiz yaşında olan Hemdem Çelebiye devretmiştir. Çelebi on iki yaşına kadar kendisine vekil ve mürebbi tayin edilen Hasan Emîr Dede'den tarikat âdâbını öğrenmiş, daha sonra da Seyyid Süleyman Türâbî irşat yolundaki rehberi olmuştur. Bu süre zarfında her ikisinden de Mesnevî okumuş, ayrıca Hindistan'dan Anadolu'ya gelen Hoca Vecdî Efendiden de Farsça dersleri almıştır. Hemdem Çelebi, Mısırlı İbrahim Paşa ordusuyla Konya'ya geldiği zaman İstanbul'a gitmiş, Sultan Abdülmecid'in iltifat ve ihsanlarına mazhar olmuş, Mısır ordusunun çekilmesinden sonra Konya'ya dönmüştür. Sultanın daveti üzerine oğullarıyla birlikte tekrar İstanbul'a giden Hemdem Çelebi 1275/1859'da Konya'da vefat etmiş, Mevlevîhânenin haziresine defnedilmiştir. Kırk beş yıl Konya Dergâhında şeyhlik eden Hemdem Çelebinin çok sayıda Türkçe ve Farsça şiiri vardır. Fatin ve Sadeddin Nüzhet ilim ve irfanından övgüyle söz ederler. (Fatin 1271:453-455; [Ergun-Uğur] 1926: 143-147; Tuman 1949: II/1206; İnal 1970: IV/628-630)

Sâkî-nâme (Tercî'-i Bendinden)

Câm-ı yâre mübtelâ meclise mahremdir şarâb
 Fahr edip gerdûna eyler başı üstünde habâb
 Âşıkân cânın verir cânâ o bezm-i işrete
 Sen eğer sâkî olup bâğda olursa mâh-tâb
 Bir kadehle şöyle ser-mest eyledin sâkî beni
 Dâne-i hardal kadar gelmez gözüme nüh kıbâb
 Cur'asın içseydi zâhid terk ederdi varını
 Bezm-i nûş-â-nûşda nağme ederdi çün rebâb
 Cur'asın görseydi ger İskender-i sâhib-kırân
 Âb-ı hayvânı verirlerse ederdi redd-i bâb
 Ben de bilmem sen mi mest ettin beni yâ bâde mi
 Zerrece gelmez gözüme mâh-tâb u âfitâb

Sâkiyâ Allâh için mahzûn etme bendeni
 Redd edip mey-hâneden mağbûn etme bendeni

Düşüm işte hâk-i pâyine emân u el-emân
 Bu humâr u derd-i serden vâ-figân u vâ-figân
 Şöyle düşüm zillete yeksân oldum hâk ile
 Bir ayag ile elim al kalmadı tâb u tüvân
 Kıssa-i hicrini yazsam uzanır zülfün gibi
 Söylesem âlem yanar mânend-i kalb-i âşıkân
 Kalb-i beytü'l-hüznüme gelse hayâlin gül gibi
 Firkatin tecdîd eder vermez visâlınden nişân
 Bir taraftan derd ü gam bir yaneden cevr ü sitem
 Bir taraftan hicr-i dil-sûz bir taraftan zahm-ı cân
 Cânıma kâr eyledi tak oldu tâkat mehveşâ
 Âsitân-ı şevketinden başka yok dârü'l-emân

Sâkiyâ Allâh için mahzûn etme bendeni
 Redd edip mey-hâneden mağbûn etme bendeni

Şöyle dursun derd ü gam doldur hemân peymâneyi
 Cennetâsâ pür-neşât eyle bu dem mey-hâneyi
 Terk edip Firdevsi hûrîler tavâfa geldiler
 Mü'min ü kâfir unuttu Ka'be vü büt-hâneyi
 Hüsnünü görünce Âdem terkin etti cennetin
 Reşk eder zülfün görünce cümle âlem şâneyi
 Âb u hâk ile hevâsı cân-fezâ mey-hânenin
 Terk eder âşık görünce bâğ u râğ u hâneyi
 Hırkanı seccâdeni îmânını rehn-i şarâb
 Eylemezsen zâhidâ bulman reh-i cânâneyi
 La'l-i nûşîn-i lebin kâfidir almam kevseri
 Hâk-i pâyinden ayırma bu dil-i dîvâneyi

Sâkiyâ Allâh için mahzûn etme bendeni

Redd edip mey-hânededen mağbûn etme bendeni ⁸

(Fatin 1271: 451-452; [Ergun-Uğur] 1926: 145)

Gazel

Rûy-ı hâke sâyeveş düşmem yine âzâdeyim
 Ehl-i dünyâ zillete daldıkça ben a'lâdayım

Tîg-i âhım sîneni mecrûh eder bir gün senin
 Sûrete etmem nazar ey müdde'î ma'nâdayım

Münkesir kalblerdeyim dedi Cenâb-ı Kirdigâr
 Ben belâ-yı aşk-ı yâri çekmeğe âmâdeyim

Mey verir uşşâkına dâ'im Cenâb-ı Şems-i aşk
 Ol sebebdir müdâm pây-ı huma üftâdeyim

Gıll u gıştan pâktir levh-i zamîrim neyleyim
 Hemdemâ şî'rim gibi âyîneâsâ sâdeyim
 ([Ergun-Uğur] 1926: 146)

⁸ Tamamı 7 benddir.

HİKMETÎ

Diğilli Mehmet Çavuş namıyla şöhret kazanan Hikmetî, 1235/1820'de (Gazimihâl 1947: 48)⁹ Konya'nın Uluırmak Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Okur yazar olmayan âşıklardandır. İrticalen şiir söylemekte, muamma söylemek ve halletmekte ustalık kazanmıştır. Gençliğinde güzel saz çalan Hikmetî özellikle saz şairlerinin şiirlerine nazire söylemekten hoşlanırdı. Mevlevîliğe intisap eden Hikmetî'nin sanatı kol uşaklığıdır. 1315/1899 yılında vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 21-22; Kendi 1945:12, 19; Gazimihâl 1945a:6)

Koşma

Göresin mi geldi bizim illeri
Bahâr ayı açılsın da gidelim
Sabr eyle sevdiğim düşme dillere
Koyun kuzu seçilsin de gidelim

Seni görmeyeli hâlim yamandır
Sensiz yârim dünyâ bana zindandır
Şimdi yollarımız kıştır borandır
Kocaçaydan geçilsin de gidelim

Hikmetî artmakta gün-be-gün derdim
Dola kollarını boynuma derdim
Kutnu kumaş alıp terziye verdim
Kemhâların biçilsin de gidelim
([Ergun-Uğur] 1926: 21-22)

HULÛSÎ

1257/1841-1322/1906 yılları arasında yaşamıştır. Hâtuniye Medresesi müderrislerinden olan Hulûsî, Nakşbendî tarikatının müntesiplerinden ve tasavvufî mahiyette şiirleri olan bir halk şairidir.

⁹ Hikmetî'den söz eden diğer kaynaklar doğum tarihini 1251/1836 olarak verirler.

Koşma

Tâ bezm-i ezelden sâkî-yi kudret
Kandırdı zencebil peymânesinden
Kılmak murâd ettik kesrette vahdet
Bir zaman çıkmadık meyhânesinden

Sefine-i Haktan dâd olmayınca
Neylesin bâdıbân bâd olmayınca
Pervâne şem'adan yâd olmayınca
Yâd olur mu şem'a pervanesinden

Gelmişlere nispet gelecek üstün
Evvelin düşünme encâmın düşün
Bu devr-i felekten Hulûsî bir gün
Lâne kuştan geçer kuş lânesinden

(Gazimihâl 1945b:3; Gazimihâl 1947: 49-50)

HÜSEYİN NESİB EFENDİ

Karamanlıdır. *Tarikat-ı Muhammediyye* şarihi Hâdimî Efendinin torunlarından Karaman Müftüsü Hasîb Efendinin oğludur. 1234/1818'de Karaman'da doğmuştur. İyi bir tahsil yapmış, hâcelik rütbesini kazanmış ve 1255/1840'ta Karaman Kazası Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 1265/1849-50'de Konya Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Saîd Çelebinin kızı Aliye Hanım ile evlenmiş, Konya'ya yerleşmiştir. Sâlise rütbesini kazandıktan sonra Konya Vilayeti İdare Meclisi üyeliğine getirilmiş; bilahare Adana'nın Karaisalı Sancağı, Niğde, Isparta, Alanya ve Burdur Sancağı kaymakamlıklarında bulunmuştur. 1292/1876-7'de Yozgat Mutasarrıflığına atanmış, üç yıl bu görevde kaldıktan sonra Konya'ya dönmüştür. 1314/1896'da vefat eden¹⁰ Hüseyin Nesîb, şiir ve hatıralarını iki defter hâlinde kaleme almıştır. Yayınlanmayan bu defterlerden biri oğlu Necîb Beyde, iki yüz sayfalık diğer defter de oğlu Kemal Şeber Beydedir. Saîd Çelebinin kızıyla evliliği münasebetiyle Mevlevîliğe intisap eden şair, Nesîb mahlâsını kullanmıştır. Fevkalâde Arapça ve Farsça bilen âlim bir şahsiyet, usta bir şair, iyi bir hattattır. Şiirleri

¹⁰ Gülcan, vefatı için 1312/1893 tarihini verir.

Muallim Naci tarafından takdir görmüştür. (Fatin 1271: 405; Mehmed Süreyyâ 1311: IV/552; [Ergun-Uğur] 1926: 26-27; Tuman 1949: II/1052; Gülcan 1989: 202-205)

(Na'tinden)

Sipih-r-i mihr ü mâhın şevket ü sâ mânıdır hüsnün
Bu çarh-ı bî-karârın bâ'is-i devrânıdır hüsnün

Bahâristân-ı kevnin zîneti hüsn ü cemâlindir
Bahâristân-ı sun'un revnak u unvânıdır hüsnün

Bulur ehl-i hakîkat neş'e-i hüsnünle maksûdu
Sürûş-ı âsumânın hem gıdâ-yı cânıdır hüsnün
(Gülcan 1989: 203)

(Mesnevî-i Şerîf için övgüsünden)

Mesnevîdir nûr-ı aşkın matla'ı
Mesnevîdir sırr-ı aşkın menba'ı

Mesnevîdir şâh-ı aşka tahtgâh
Mesnevîdir vasl-ı Hakka şâh-râh

Mesnevîdir magz-ı Kur'ân-ı Kerîm
Mesnevîdir Tûr-ı Mûsâ-yı Kelîm

Mesnevîdir sırr-ı nutk-ı Mustafâ
Mesnevîdir kân-ı ilm-i Murtazâ

Mesnevîdir süllem-i heft âsumân
Mesnevîdir murg-ı arş-ı lâ-mekân

Mesnevîdir tûtî-i gûyân-ı Hak
Mesnevîdir bülbül-i şeydâ-yı Hak

Mesnevî açtı nikâbın hikmetin
Mesnevî verdi peyâmın Hazretin

Mesnevî bürhân-ı feyz-i Mevlevî
 Mesnevî üstâd-ı ders-i ma'nevî ¹¹
 (Gülcan 1989: 204)

HÜSNÎ

Mehmed Hüsnî Efendi, Konya'nın İsmil Köyü'nden Mülâzım Halîl Ağanın oğludur. 1267/1851'de Konya'da doğdu. Henüz çocukken yetim kalan Hüsnî, akrabalarının yardımı ile Rüştiye Mektebinde okudu, daha sonra medrese tahsilinde Arapça ve özel derslerle Farsça öğrendi. Adliyede zabıt kitabetiyle memuriyet hayatına başladı. Nevşehir Mahkemesi başkâtipliğinde bulundu. Konya Vilayeti İdare Meclisi başkâtibi iken 1306/1888'de otuz üç yaşında vefat etti.¹² O sırada Konya'da sürgünde bulunan Abdülhalim Memduh, yakın dostluk kurduğu Hüsnî'nin vefatı için bir tarih kıt'ası kaleme almış ve bizzat kendisinin yaptırdığı mezar taşına bu kıt'ayı yazdırmıştır. Şiirlerinden bir kısmı *Konya* gazetesinde ve *Konya Mahsulü* adlı dergide yayımlanmıştır. Sadeddin Nüzhet, Hüsnî'nin herkes tarafından sevilen, dürüst ve alçak gönüllü bir zat olduğunu kaydeder. Veled Çelebi de, yazdığı bir mektupta şairin güzel ahlâk örneği bir insan ve kusursuz bir şair olduğunu, gazetede yayımlanan gazellerine herkesin nazire yazdığını belirtir. ([Ergun-Uğur] 1926: 23-26; Tuman 1949: I/196; İnal 1970:IV/682-683)

Gazel

Sanma biz mâ'il-i tavr u emel-i nâ-halefiz
 Hıfz-ı temkîn ederiz hâ'iz-i kadr ü şerefiz

Eyleriz her işimiz hükm-i kazâyâ tafvîz
 Ki bu mihnetgedede sâlim-i hüzn ü esefiz

Kec-fikir ehline iffette tehâlûf ederiz
 Nâvek-i ta'nına nâsın da bu yüzden hedefiz

¹¹ Bazı beyitlerini seçerek verdiğimiz mesnevî Gülcan'ın eserinde on yedi beyittir. Mevlevîlerde on sekiz sayısının önemine binaen bir beytin eksik olduğunu tahmin ediyoruz.

¹² Sadeddin Nüzhet, Hüsnî'nin vefatı için 1310/1894 tarihini verir ancak şairin vefatı için düşürülen tarih hicrî 1306'dır.

Öyle reng-i hazef-i dehre firifte değiliz
Bahr-i irfânda müdâm tâlib-i dürr ü sadefiz

Hüsniyâ gerçi harabât-sıfâtız lâkin
Âşıkız ârif-i remz ü hikem-i “men aref”iz
([Ergun-Uğur] 1926: 25)

Gazel

Gitsin âhım yâre derd-i bî-şumârım söylesin
İztırâb-ı kalb-i ye’sim iğbirârım söylesin

Hande-i ruhsâr-ı gülgûn[1] firâkıyla hemân
Ağlamakta eşk-i dîdem ıztırârım söylesin

Fikret-i aşkıyla her ân çektiğim mihnetlerin
Şiddetin cismimdeki dâğ-ı hezârım söylesin

Haste-i nevmîd-i hicri olduğum ma’şûkuma
Bang-ı feryâdım bu âh-ı ihtizârım söylesin

Ben fedâ-yı nefse hâzırken sezâ mı firkatı
Kendi vicdânınca bir söz Hüsni yârim söylesin
([Ergun-Uğur] 1926: 26)

İBRÂHÎM

Konya’ya bağlı İsmil köyündendir. Güzel saz çalan, şarkı ve türkü söyleyen İbrâhîm’in başka bir mesleği yoktur. Bazı koşma ve türküleri vardır. Tahminen 1325/1909-10’da vefat etmiştir.

Ezel ezel yükseklerden uçarken
Şimdi bir engine düştün mü gönül
Dereye denize dalıp geçerken
Karada menzilin aldın mı gönül

Ömrüm geldi geçti tıpkı yel gibi
 Yad ellere düşmüş gonca gül gibi
 İçimde muhabbet coşkun sel gibi
 Karada menzilin aldın mı gönül
 ([Ergun-Uğur] 1926: 11)

İSMÂİL ZÜHDÎ (ZÜHDÜ)

Telgraf memuru Bekir Efendinin oğludur. İlkokulu Akif Paşada okumuş, İdadî tahsilinden sonra İttihad ve Terakkî, Anadolu İntibah ve Sanayii okullarında tabii ilimler ve Türkçe muallimliği, uzun süre de müdürlük yapmıştır. Naci Fikret ve Nâmdâr Rahmi ile yakın dost olan İsmâil Zühdî, 1333/1917'de çıkan *Ocak* dergisinde millî ve mahallî âdetler, ananelerimiz ve oyunlarımız hakkında orijinal ve güzel hikâyeler, tasvirler neşretmiştir. Aynı zamanda hattattır. Genç yaşta iken içki düşkünlüğü sonucunda nevrasteniyeye yakalanmış ve 1928'de hayata veda etmiştir. (Evren 1937: 12-13)

İSMET

İsmâil İsmet Efendi, Kemal Paşa Mahallesi imamı Konyalı Ali Efendinin oğludur. 1258/1842'de doğdu. İlk memuriyeti Maliye Hazinesinde Maden Kalemindedir. 1267/1851'de Trabzon Tahrirat Kitabetine tayin oldu. Daha sonra Postanede ve Nafia Nezaretinde kâtiplik, kazalarda kaymakamlık yaptı. Son memuriyeti İşkodra Vilayeti mektupçuluğudur. Emekliye ayrıldıktan sonra *Cerîde-i Havâdis*'in edebiyat bölümünü idare etti. Safer 1302/1884'te vefat etti. *Mahzenü'l-Hikem* adlı terakib-i bendi 1302/1884'te Cerîde-i Havâdis Matbaasında yayımlanmıştır. *Cerîde-i Havâdis*'te yayımlanan manzum mukaddimesinden tarihe dair bir eseri olduğu anlaşılmaktadır. Arapça ve Farsça şiirleri de olan İsmet, kâbiliyetli bir şairdir. Ahmed Rasim, hatıralarında ondan bahsederken kılık kıyafetinin perişanlığını ve içkiye düşkünlüğünü dile getirir.

Gazel

Ey şûh sanma nâz u gamın her zamân geçer
 Bir gün olur ki sendeki ol hüsn ü ân geçer

Geçmem cihânda hâhiş-i vasl-ı nigârdan
Müşkil odur ki müddet-i ömr-i cihân geçer

Geçmez niyâz-ı câm-ı vefâdan müzâkere
Bezm-i hayâl-i gamzede ebhâs-ı cân geçer

Yoktur dem-i humâr-ı firâkın nihâyeti
Gerçi neşât-ı mevsim-i vuslat hemân geçer

İsmet cihânda her suhanın âşikârdır
Hussâda bakma kim it ürür kârbân geçer
(İnal 1970: IV/723-725)

KÂŞİF

Asıl ismi Ömer'dir. 1246/1831'de Konya'da doğmuştur. Soyu Selçuk Beylerinden Baba Mürsel'e dayanır. Konya'daki hocalardan, özellikle Hacı Sarı Hâfız Efendiden ilim tahsil etmiş ve Nakiboğlu Medresesine müderris olmuştur. Herkesin teveccühünü kazanmış, zeki ve rint meşrep bir hoca ve şairdir. Hukuk mahkemesi üyeliğinde de bulunan Kâşif, 1296/1880-1'de vefat etmiştir. Hece ve aruzla şiirleri vardır.

Gazel

Kaddi ar'ar kâmeti bâlâya söylen tîz gele
Hüsnüne mağrûr olan zîbâya söylen tîz gele

Derd-i hasretle bu dil dâ'im yanar ağlar gezer
Bir perî-peyker melek-sîmâyâ söylen tîz gele

Rûz u şeb bülbül misâli eylerim âh u figân
Rûyu ahmer ruhları elmaya söylen tîz gele

Böyle bir âhû bakış keklük sekiş ince miyân
Dişleri ince lebi kîmyâyâ söylen tîz gele

Der ki Kâşif vaslına yoktur medâr ancak sabır
Sabra ser-mâye olan sevdâyâ söylen tîz gele
([Ergun-Uğur] 1926:336-337)

KÂŞİF

Asıl adı Mehmet'tir. İmamlıkla geçinen, Mevlevî bir âşıktır. 1290/1874-1345/1929 yılları arasında yaşamıştır. (Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 55)

KÂZIM

Konya'da Lâdik Kasabası'ndan Kör Veliogullarından Hacı Hüseyin Efendinin oğludur. 1305/1889-90'da dünyaya gelmiştir. Medrese tahsili almış, bir süre Maliyede bazı memuriyetlerde bulunmuş, daha sonra ticaret hayatına atılmıştır. *Konya Vilayeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı*'nın yazıldığı yıllarda hayattadır. Anılan eserde bir gazeli mevcuttur.

Gazel

Âyet-i hüsnü senin vafında takrîr eylemiş
Ey güzel hilkat sana bir başka tedbîr eylemiş

Kalbime nakş eylemiş fitrat hayâl-i hüsnünü
Yâ hayâl-i kalbimi hüsnünle tasvîr eylemiş

Tercemân olmuş ruhun bir goncanın hoş-bûsuna
Gonca da ruhsârını rengiyle tanzîr eylemiş

Hüsn-i zülfündür cihâna eyleyen neşr-i şemîm
Bûy-ı hüsnün ki bütün ezhârı tenvîr eylemiş

İn'itâf-ı nûr-ı çeşmindir şihâb-ı âsumân
Yâ nigâhın encümü tenvîr ü tesyîr eylemiş

Vasfına hûrî desem yâ görmedim hûrîleri
Belki kudret hûrdan eczâmı taktîr eylemiş

Kâzım ümmîd-i visâl eyleyse afv et ey melek
Bir nigâhın aklını tebdîl ü tağyîr eylemiş
([Ergun-Uğur] 1926: 337)

KEMÂLÎ

Asıl adı İbrahim'dir. Çörekçi İbrahim Ağa diye anılır. 1274/1858'de Konya'da doğmuştur. Mesleği bahçıvanlık olan Kemâlî, Nâzenin tarikatine mensuptur. 1340/1924'te Konya'da vefat etmiştir. (Gazimihâl 1946a: 3)

KEMTERÎ

Konya'nın Kerim Dede Mahallesi sakinlerinden Hacı İsa Ağanın oğlu olan Kemterî 1254/1839'da doğmuştur. Asıl adını tespit edemediğimiz Kemterî, mahalle mektebinden sonra Ağa-zâde Medresesine girmiş, Trabzonlu Ali Efendiden ders alırken, hocasıyla Adana'nın Dört Yol Kazasına gitmiş, icazetini orada almıştır. Konya'ya dönüşte bir köye yolu düşen Kemterî; misafiri olduğu adamın kereste nakliyatıyla ilgili bir mektubunu okurken, "Beş on tanesi şikest olduğundan işe yaramadı" cümlesindeki "şikest" kelimesinin anlamını bilemeyince mahcup olmuş, tekrar Dört Yol'a giderek bu kez de hocasının kardeşi Bekir Efendiden Farsça dersi almıştır. Daha sonra İstanbul'a gitmiş, Fetva Emîni Hacı Nûrî Efendinin derslerine devam ederek icazetnamesini almış, Konya'ya dönünce de eski Konya Müftüsü Kadınhanlı Hüseyin Feyzî Efendinin dersine devamla ondan da icazet alıp camilerde ders okutmaya başlamıştır. Hocalığıyla büyük ün kazanan Kemterî, 1294/1879-80'de Devlet Hatun Mescidine müderris tayin edilmiş, 1330/1914-5'te vefatına kadar bu göreve devam etmiş ve üç kere icazet vermiştir. Rint meşrep, hoş sohbet bir insan olan Kemterî; halk arasında "Kel (Gül?) Hacı" adıyla şöhret bulmuştur. Halk edebiyatının bütün nazım şekillerinde şiirleri varsa da, dîvanı kayıptır.

Koşma

Gönül gâh açılıp gâh havalanma
Her işin takdîri ezel dediler
Bir dem durulup da bir dem bulanma
Meyl-i dünyâ tûl-i emel dediler

Cefâya sabr ile dâ'im olasin
Cürm ü isyânına nâdim olasin
Bâb-ı tevekkülde kâ'im olasin
Makbûl-i Hak hüsn-i amel dediler

Kemterî bu derde olmuş giriftâr
 Kusûrun afv ede Ganî vü Settâr
 Devâsı yok deyü kalmasın nâ-çâr
 Her derdin dermânı ecel dediler
 ([Ergun-Uğur] 1926: 95-96)

KENZÎ

Karamanlıdır. Asıl adının Kerem veya Kerim olduğu sanılan âşık hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Elinde sazıyla yakın köy ve kasabalarda dolaşan Kenzî, bir süre Karaman Kaymakamı Serdâroğlu Abdullâh Beyin himayesine mazhar olmuş, 1300/1885 civarında vefat etmiştir. Usta bir saz şairi olan Kenzî'nin elimizdeki şiirlerinin sayısı pek fazla değildir. ([Ergun-Uğur] 1926: 97-100; Gülcan 1989: 196-197; Gülcan 1990; Sakaoğlu 2000: 35-44)

Koşma

Çevrilir başıma cihân dar olur
 Efendimden bana hitâb olunca
 Bülbül gibi işim işim âh u zâr olur
 Gül yüzünden ref'-i nikâb olunca

Vücûdum şehrini odlara yakma
 Nüşa-i kübrâdır gönle hor bakma
 Tanrının binâsın kasd edip yıkma
 Ta'mîr kabûl etmez harâb olunca

Sevdiğim aşkınla yanmış biryânım
 Semâlara çıktı âh u figânım
 Safâ mı kesb ettin kaşî kemânım
 Kenzînin ciğeri kebâb olunca
 ([Ergun-Uğur] 1926: 97)

KOCA AHMED

Konyalı'dır. Bahçıvanlıkla uğraşır, bazen de sazını boynuna asıp diyar diyar dolaşırdı. Bektaşî idi. İmam Hüseyin'e duyduğu sevgi sebebiyle Kerbelâ'ya gitmiş, yaklaşık 1326/1910 civarında orada vefat etmiştir.

Tâ sabahtan ehl-i keyfi çatmağa
 Bir çuval baştan başa esrâr olsa
 Sonunda da midemizi açmağa
 Kızıl üzüm, bâdâm on harar olsa

Çok yemem belki olurum imtilâ
 Kırk beş sini yetmez börek baklava
 Yüz bin batman çeker pişmânî tava
 Yemek taşıyanlar bin kadar olsa

Zerdeye pilava gelince nevbet
 On kazan pilav[la] edeydim ülfet
 Üstüne içeydim bin sitil şerbet
 Harâretim kesmez bir yük kar olsa

On kazan aşure olsa da yâhû
 Ol nazlı yâr için çekerim ârzû
 Kavun, karpuz şöyle dursun ba'dehu
 On karış boyunda bir hıyar olsa

Seksen keçi hem kırk dokuz oğlağı
 Otuz inek altmış dokuz buzağı
 Kuzu kebapıyla doldur tabağı
 Yağlıca yerleri hep kenar olsa
 ([Ergun-Uğur] 1926: 93)

KUL MUSTAFA

Âşık Kul Mustafa, 1202/1788'de Bozkır İlçesi'nin Baybağan Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Yaşlılığında gözlerinin az görmesi sebebiyle Kır Mustafa lakabıyla tanınan âştığın şiirleri bir dîvanda toplanmıştır. Ömrünün son yıllarında Nakşbendîliğe intisap etmiş, 1294/1879'da doğduğu köyde gözlerini hayata kapamıştır. (Akça 1945:7-8)

LOKMÂNÎ

Sillelidir. Asıl adı Mustafa'dır Halk arasında Hacı Battalın Mustafa olarak tanınır. Güzel saz çalan Lokmânî, türkü yakmakta ustadır. Kırk altı yaşında vefat etmiştir. Vefat tarihi 1926'dan öncedir.

Türkü

Ovanın kavakları
Yusufun konakları
Sıdika bağdan gelir
Terlemiş yanakları
([Ergun-Uğur] 1926: 100)

MAHBÛB EFENDİ

Hattat ve şair Hacı Hamdî Kadı-zâde'nin torunlarından. 1259/1843-4'te Konya'da dünyaya gelmiştir. Mahallesindeki Sıbyan Mektebinde Kur'an'ı hatmettikten sonra, on beş yıl Karatay Medresesinde ilim tahsil etmiş, bilhassa kıraat ilminde uzmanlaşmıştır. Ailesinden gelen hattatlık kabiliyetine, hakkâklık becerisini de ilâve etmiş; bu iki sanatta devrinin en iyi ustalarından biri olmuştur. Memuriyet hayatında; Mektubî Kalemî kitabet ve mümeyyizliği, Konya Matbaası müdür ve muharrirliği, Konya ve Bozkır a'sâr memurlukları gibi görevlerde bulunmuş, daha sonra hattatlık ve hakkâklık ile uğraşmıştır. Her tür yazıyı yazmakla birlikte özellikle celf sülûste büyük maharet sahibidir. Konya'da Aziziye, Şerefeddin, Sultan Selim, Dursunoğlu, Kışla ve Kapı Camilerinde nefis yazıları vardır. Isparta camilerinde de bazı yazıları olan Mahbûb Efendinin kazdığı mühürler nadir ve kıymetli işlerden sayılır, büyük rağbet görürdü. Kırk yaşlarına doğru kanun çalmağa heves etmiş, başarılı da olmuştur. Aruz ve heceyle yazılmış şiirleri bir dîvançe teşkil edecek sayıdadır, ancak bunların çok az kısmı kaydedilmiştir. Edebiyat, musiki, hat ve hak gibi güzel sanatlarda müstesna bir kabiliyet olan Mahbûb Efendi, otuz beş yaşlarında iken eğlence hayatına müptelâ olmuş ve elli altı yaşında iken 10 Mart 1315/1900 tarihinde vefat etmiştir. Şems-i Tebrîzî Türbesinin haziresinde medfundur. ([Ergun-Uğur] 1926: 100-104; Evren 1937: 25; Gazimihâl 1946a: 4)

Koşma

Ser-encâm-ı dilim olunsa tahrîr
 Defter-i kübrâya der-kenâr olmaz
 Ahvâlimi bir bir eylesem takrîr
 Yazan kâtiplerde iktidâr olmaz

Aksi döndürdükçe felek dümeni
 Gird-âb-ı hayrette bıraktı beni
 Her kaçan fülk-i dil açtı yelkeni
 Deryâ-yı bahtımda rûzigâr olmaz

Günâhkâr mücrimim gâyet-be-gâyet
 Bilmem nere varır Mahbûb bu hâlet
 Ger câna ermezse bâd-ı hidâyet
 Ben gibi dûzahta bir yanar olmaz
 ([Ergun-Uğur] 1926: 102)

Gazel

Herkesin dehr içre bir gönlünce muzmer kâmı var
 Çarh-ı devvârın dahi her renkte bir eyyâmı var

Subh-ı vasla nâ'il etmezse ne gam leyl-i firâk
 Her şebın bir rûzu her rûzun da bir akşamı var

Zâhidâ kayd etme hayr u şer cezâ a'mâlinin
 Levh-i takdîr-i ezelde defter-i kassâmı var

Neylesin murg-ı dilim her dâma olmazdı şikâr
 Çeşm-i sayyâdın siyâh zülfü gibi bir dâmı var

Evc-i istiğnâda ol ankâyî-meşreb dil-berin
 Zülfüne dil-beste bî-had âşık-ı nâ-kâmı var

Müdde'î terk eyle sen de hüccet ü i'lâmı hep
 Şimdilik kâdî-i aşkın dilde çok ahkâmı var

Nice mecbûr olmasın Mahbûb cemâl-i mehveşe
 Serde sevdâ-yı cünûnun gör aceb ibrâmı var
 ([Ergun-Uğur] 1926: 104)

MATLÛBÎ

Konya'nın Zincirlikuyu Mahallesi Çelebi Sokağı'nda dünyaya gelmiş, gözleri görmeyen, fakir ve kalender meşrep bir zattır. Asıl ismi Ömer'dir. Destan ve koşmalarını çevresindekilere okur, onları eğlendirirdi. 1304/1888-9 civarında vefat etmiştir.

Destan

Bin iki yüz doksan gelmedi bahâr
Kullar kusûrunu çekecek zahâr¹³
Niyâzım Hakkadır hem leyl ü nehâr
Sâ'ir yıla nişân oldu bu sene

Yaz geldi inzâl olmadı hem rahmet
Yeryüzünde bitmedi türlü ni'met
Günahkâr kullar çok çekerler zahmet
Saçılan tohumlar kaldı bu sene

.....

Emriyle devr eder şems ile kamer
Evvelâ îmandır sâniyen amel
Mahlâsım Matlûbî ismimiz Ömer
Destânı şâyeste oldu bu sene¹⁴
([Ergun-Uğur] 1926: 111-114)

MEHMED

Bozkırlıdır. Asıl ismi de Mehmed'dir. 1293(?)/1877-8'de doğmuştur. Çiftçilik yapan âşığın okuma yazması yoktur.

Nasıl medh edeyim Bozkır ilini
İlkbaharları cennetten seçilmez
Lâlesi, sünbülü bendi dağların
Şimden sonra kadınlardan geçilmez
([Ergun-Uğur] 1926: 338)

¹³ Zâhir anlamında.

¹⁴ Destanın tamamı 32 dörtlüktür.

MEHMED NAZÎF

Karamanlıdır. Tahsilini Hadim’de yapmış 1241/1826’da İstanbul’a giderek ruûs almış ve müderrisliğe başlamıştır. Abdülmecid Han zamanında vefat eden şairin matbu *Dîvanı* vardır. (Fatin 1271: 415; Mehmed Süreyyâ 1311: IV/565; [Ergun-Uğur] 1926: 105)

Gazel

Ne hâcet vasf-ı dildârı beyâna inceden ince
Niçin arz eyleyim hâli beyâna inceden ince

.....

Güzel sevmek murâd eylerse bir âşık mukaddemden
Çeker kendüye etrâfı nihâna inceden ince

.....

Hakikat bezmine vâsıl olan merd-i suhan-dânın
O dildâra heveskârı bahâne inceden ince

Takılsa zencîr-i zülf-i dil-ârâma dil-i uşşâk
O nâ-kâmın bu nâ-kâmı nişâne inceden ince

Nazîfâ bâb-ı kesretten ferâgat eyle vahdet kıl
O vâdînin hümâvârı ziyâna inceden ince

(Fatin 1271: 415; [Ergun-Uğur] 1926: 105)

MEHMET YAKICI

1295/1879-80 yılında Konya il merkezinde Sarnıç Mahallesi’nde dünyaya gelen Âşık Mehmet Yakıcı’nın babası Hacıyakupoğullarından Bekir Ağa’dır. Sedirler Mahallesi’ndeki Mesud Efendi İlkokulu’nu bitirdikten sonra medrese tahsiline başlamış; ancak babasının vefatı üzerine eğitimini tamamlayamamıştır. Bir süre Göçü Köyü’nde çiftçilikle geçimini sağlayan âşık, tahminen 1929 yılında Konya’ya yerleşmiştir. Maarif Müdürlüğünde ve bazı ilkokullarda müstahdemlik yapmış, 26 Ocak 1950’de vefat etmiştir. Saz çalmakta ve herhangi bir olaydan ilhamla destan söylemekte mahir bir halk şairidir. ([Ergun-Uğur] 1926: 70-72; Gazimihâl 1947: 59; Sakaoğlu 1985: 65-81)

Destan

Yaşasın Gâzî Paşa-yı âlî-şân
Zâtına lâyıktır sadâkat nişân
Küffârı etti münhezim, perîşân
Görünce arslanı kaçtı bu küffâr

Karahisarı hep duman bürüdü
Kahramân asker üstüne yürüdü
Küffârın yüreğın yağı eridi
Şimdi ne yapacak şaştı bu küffâr

Yaşasın Gâzî cebheleri yardı
Kral Kostantinın tâcını kırdı
Çekti kılıncını tâ öne durdu
Ecelin zehrini içti bu küffâr

İnönü Harbinde olduk muzaffer
Karahisar alındı geldi haber
Konyada donanma yaptık mu'teber
Bu olan işleri duydu bu küffâr

Dellâl nidâ etti çarşı kapandı
Ehl-i İslâm üzre şem'alar yandı
Dört vilâyet birden bütün donandı
Karahisar dağın aştı bu küffâr

Piyâde süvârî durdular selâm
Okundu nutkunda ne güzel kelâm
Dayanmayıp kaçar Yunan ve's-selâm
Şimdi de korkuya düştü bu küffâr

Sarayın önünde du'âlar oldu
Kesildi kurbanlar kan ile doldu
Karahisar cebhesi muzaffer oldu
Şeytânın sözüne uydu bu küffâr

Bir müftimiz vardır hem pîr-i fânî
 Du'â edip ihyâ etti cihânı
 Bize yardım eder şefâ'at kânı
 Böyle olacağın bilir bu küffâr

Gâzî Paşa dedi küffârı komam
 Ma'nâsın[1] bilsin okuyan adam
 Âşık Mehmed etti destânın tamâm
 Du'âmız makbûldür bildi bu küffâr
 ([Ergun-Uğur] 1926: 70-72)

MERDÂNÎ

Asıl adı Bekir'dir. 1221/1807 yılında Sille'nin Kayabaşı Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Geçimini testicilikle kazanan Merdânî, şiirlerini çoğunlukla saz meclislerinde irticalen söylerdi. Okur yazar olmadığı hâlde şairlik kâbiliyetiyle Konya'daki âlimlerin takdirini kazanmıştı. Güzel saz çalan Merdânî, özellikle koşma, semâî ve muamma söylemekte mahir bir âşıktı. Şiirleri dağınık hâldedir. 1296/1880 yılında vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 335; Akça 1940: 74-88; Gazimihâl 1946b: 7; Özönder 1998: 280-286)

Bî-vefâ yine bakmaz oldu hâlîme
 Harâb oldu bülbül konmaz dalîme
 Zâlim felek nasıl kıydın cânıma
 Usandım tatlı canımdan âh felek

Çeke çeke bu sevdâdan usandım
 Genç yaşımda ecelime susadım
 Merdânî der müşkül derde uğradım
 Usandım tatlı canımdan âh felek
 (Akça 1940: 85)

MUHAMMED ZÂRÎ

Konya'nın Battallar Mahallesi'nde dünyaya gelmiş, 1295/1879-1340/1924 yılları arasında yaşamış bir âşıktır. (Gazimihâl 1946a: 3; Gazimihâl 1947: 53)

MUSTAFA

Bozkır'a bağlı Baybağan Köyü'ndendir. 1275/1859-60 ve 1325/1909-10 yılları arasında yaşayan, güzel saz çalan, okur yazar olmayan bir âşıktır.

Yâ Rab nice olur şu garîb hâlim
Gurbete çikalı il bana düşman
Bir garîb başım var kurtarabilmem
Ayak bastığım il bana düşman

Hasretteyim ben sılaya varamam
El uzatıp gonca gülün deremem
Celâlınden dost bahçesin giremem
Hizmetin ettiğim el bana düşman
([Ergun-Uğur] 1926: 338)

MUSTAFA FİKRÎ EFENDİ

Ayan Beyzâde lakabıyla meşhur Mustafa Fikrî Efendi 1271/1855-6'da Konya'da doğmuştur. Babası Abdülganî Efendidir. Ayan Bey, üvey babasıdır. Mustafa Fikrî Efendi; ilk öğrenimini ve medrese tahsilini tamamlamış, fevkalâde Arapça ve Farsça'sı olan, zekî ve âlim bir insandır. Veled Çelebi ve Ermenekli Hasan Rüşdî medreseden arkadaşlarıdır. Konya'da sürgünde bulunan Abdülhalim Memduh'la yakınlığı ise edebî zevkinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Mustafa Fikrî Efendi, geçimini temin için önce Abdülvâhid Çelebinin çocuklarına hocalık etmiş, daha sonra Konya Sanayi Mektebinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Hayatı yoksulluk ve kederle geçmiş, ömrünün sonlarında gırtlak kanserine (felc-i umûmî-i bul'ûmî) yakalanmış ve 1337/1921'de vefat etmiştir. Manzum ve mensur eserleri olan Mustafa Fikrî Efendinin bir diğer özelliği de dîvan şairlerinin gazel ve kasidelerinden birçoğunu ezberinde bulundurmasıdır. Oğlu şair ve yazar Naci Fikret Baştaç, babasını Muallim Nâcî tarzında bir şair olarak tanıtır. ([Ergun-Uğur] 1926: 109-111; Evren 1968: 23-24; İnal 1970: VI/1053)

Roman mir'ât-ı ahvâl-i cihândır
Görür onda nice esrârı insân
Hele mir'ât-ı Rahmîyi alıp da
Bakanlar olmamak kâbil hayrân¹⁵

¹⁵ Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir romanının arkasına yazılmıştır.

MUZAFFER HÂMİD

Avukat Tevfik Beyin oğlu olan Muzaffer Hâmid, 1312/1896-7'de Konya'da doğmuştur. İlk ve idadî öğrenimini Konya'da yapmış, daha sonra Diş Hekimliği Fakültesine gitmiştir. Askerlik görevinden sonra diş tabibi olarak çalışırken, 1926'da *Babalık* gazetesinin başyazarı olmuştur. Henüz öğrenci iken bazı mecmualarda şiir ve yazıları yayımlanan Muzaffer Hâmid'in şiirleri dîvan şairlerinin takipçisi görünümündedir. Nesri ise şiirinden daha güçlü ve pürüzsüzdür. Bir dönem Vilayet Umumî Meclisi üyeliğinde bulunan M. Hâmid, bir süre de Askerî Ortaokulda biyoloji öğretmenliği yapmış, bu görevde iken 1934'te vefat etmiştir.

Ey vatan, ey Medîne-i mescûd!
Her yanın gülşen-i sürûr işte;
Duyuyor bi büyük gurûr işte
Seni gördükçe her yürek mes'ûd!..

Ey vatan, ey bedî'alar yurdu!
Her taşın bizce bir defîne bugün;
Toprağın oh ne tatlı sîne bugün,
Bak, halâsınla ye'simiz durdu!..

Bir çelikten irâdenin zaferi
Oldu mefkûremizde meş'alemiz
Biz bu kuvvetle işte gitmedeyiz
Yeni bir ufka doğru hep ileri!..¹⁶
(Evren 1937: 7-11)

MÜCİB AVNÎ

Mücîb Avnî, muallim Nevşehirli Hüseyin Avnî Beyin oğludur. Annesi Konyalıdır. 1326/1910-1'de Konya'da doğmuş, Konya Lisesini bitirdiği yıl 1932'de veremden kurtulamayarak genç yaşta dünyadan ayrılmıştır. Aruz ve hece ile yazdığı şiirler *Babalık* gazetesinde çıkıyor ve beğeniliyordu.

¹⁶ Şiirin tamamı 24 dörtlüktür.

Takkeli Dağ

Uzanır alçalıyorken güneşin son ışığı
 Karışık gölgeli girdâba bakan Takkeli Dağ
 Gönderir vâdiye hüsrân ile endîşe çığı
 Kalır üstünde siyah tente çatan Takkeli Dağ

Sular altın tozu hâlinde yamaçlardan akar
 Bir ışık huzmesi handân olarak neş'e çakar
 Yaslı bir kalp gibi seyl-âbe-i hicrâna bakar
 Dil-nişîn varlığa eşk-âbe katan Takkeli Dağ

Güneşin son olarak açtığı titrek yerine
 Erguvânî, sarı, mor, pembe, yeşil renklerine
 Sanki meftûn gibidir kalbi derinden derine!
 Ebedî zulmete âgûş; uzanır Takkeli Dağ
 (Evren 1937: 16-18)

NACİ FİKRET (BAŞTAK)

1307/1891'de Konya'da doğmuştur. Yukarıda hakkında bilgi verilen Mustafa Fikrî Efendinin oğludur. İlk öğrenimini babasından almış, 1320/1904-5'te girdiği Mülkiye İdadisinden 1327/1911-2'de mezun olmuştur. Okulun son sınıfında iken arkadaşları Hâlid Zekî, Cevdet Tâhir ve Fuâd Rızâ ile *Ufk-ı Âtî* adlı ilmî ve edebî bir dergi çıkarmaya başlamış, şiirlerinin birçoğu burada yayımlanmıştır. I. Dünya Savaşında yedek subay olarak Irak cephesinde bulunmuş, İstiklâl Savaşına da katılmıştır. Konya'da Ümîd adlı özel idadîde, Anadolu İntibah Mektebinde ve Konya Lisesinde coğrafya ve felsefe dersleri veren Naci Fikret, üç yıl Konya Âsâr-ı Atîka Müzesinin müdürlüğünde, birkaç yıl da Yusuf Ağa Kütüphanesi memurluğunda çalıştıktan sonra İstanbul'a gitmiş, Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Kalemî kitabeti görevini takiben Üniversite Kütüphanesinde memurluk yapmıştır. Naci Fikret'in öğrenci iken başlayan yayın hayatı son derecede zengindir. *Babalık* ve *Ekekon* başta olmak üzere Konya'da neşredilen gazetelerde ve *Konya*, *Bârîka*, *Şihâb*, *Rehber*, *Ocak*, *Hak Yolu* ve *İş Ocağı* gibi mecmualarda; İstanbul'da Bahâ Tevfik tarafından çıkarılan *Zekâ*, *Felsefe Mecmûası*, *Millî Mecmûa* ve *Servet-i Fünûn-Uyanış* gibi dergilerde ilmî ve felsefî

yazıları yayımlanmıştır. 1341/1925'te yayın hayatına başlayan *Yeni Fikir* adlı derginin de kurucusu ve başyazarıdır. Bu dergide çıkan şiirlerinde Âzer mahlâsını kullanmıştır. Derin bir tarih, felsefe ve edebiyat bilgisi olan Naci Fikret; Arapça, Farsça, Latince ve Fransızca'yı çok iyi derecede biliyordu. Bir ara *Asie Mineur* (Küçük Asya) adıyla Fransızca bir dergi çıkarmış, değişik alanlarda birçok Fransızca bilimsel makalenin çevirilerini muhtelif dergilerde yayımlamıştır. Konya Halkevi Neşriyat Komitesi tarafından yayımlanan, *Konya* adlı 232 sayfalık eseri (Konya 1945) prehistorik devirden itibaren Konya tarihine dairdir.¹⁷ *Târîh-i Edyân* ismiyle dinler tarihi konusunda hacimli bir eseri kaleme aldığı biliniyorsa da, yayımlanmayan bu eserin müsveddeleri kayıptır. Böylesine çok yönlü, nadir rastlanan bir şahsiyet olan Naci Fikret; hiç evlenmemiş, ömrünün son yıllarını kimsesizlik ve yoksullukla geçirmiş, 5 Aralık 1948'de İstanbul'da vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 122-125; İnal 1970: VI/1052-1055; Evren 1968: 23-27; Babalık 1948; Kum 1949: 27-32; Erdoğan 1952)

Harb-i Umûmî İçin

Âlemi baştan başa bir kabre döndürdü bu ceng
Gençlerin ecsâdı olmuştur hudûdlarda heveng

Bûy-ı baruttan başı döndü bugün insânların
İçmemişken hiç biri afyon u esrâr ile bang

İnsânoglu ol kadar gaddâr u hûn-rîzmiş meğer
Ona nisbetle melektir şîr ü ef'î vü peleng

İsteyen râhat bulur yalnız zalâm-ı kabrde
Yoksa bahr ü ber değil, cevvi-i hevâda dıyk u teng

Fevk ü zîr-i bahr dolmuştur bugün torpil ile
Bulmuyor râhat balina ile anber yâ neheng

Yazmıyor târîh-i âlem böyle bir kahr u belâ
Hiç kalır Cengiz ü Attila ile Tîmûrleng

¹⁷ Bu eser *Konya* mecmuasında 1936-1939 yılları arasında çeşitli aralıklarla on yedi sayıda tefrika edilmiştir.

Merhabâ ey şerr-i şâmil, ey belâ-yı cism ü rûh
Kalmadı sâyende hattâ şimdi nâmûs ile neng

Fikreti bâzîçe yaptın dest-i dehhâşında kim
Hat değil doldu dil-i nâ-kâmına âlâm u jeng
İstanbul-Çenberlitaş 1332 (1916-7)
([Ergun-Uğur] 1926: 125)

NA'ÎM HÂZİM (ONAT)

Konya müderrislerinden Hâzım Efendinin oğludur. 1305/1889'da Konya'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra medrese tahsili yaptı, Konya'daki âlimlerden özel dersler aldı, Arapça ve Farsça'yı mükemmel şekilde öğrendi. Konya'da Fethiye Medresesine müderris oldu; Dârü'l-Hilâfe Medreseleri Konya Şubesinin Sahn kısmında Arapça, edebiyat ve kelâm hocalığı yaptı. Ayrıca Konya Askerî İdâdisinde yıllarca Türkçe ve edebiyat dersleri verdi. 1936-1938 yıllarında Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Arap Dili Profesörü olarak çalıştı. Bu arada ikinci dönemden dokuzuncu döneme kadar Konya milletvekilliği görevinde bulundu. Türk Dil Kurulunda Ragıp Hulûsî Özden'den sonra Derleme Kolbaşısı olarak çalıştı. *Babalık* ve *Ulus* gazetelerinde, *Sebilü'r-Reşâd* ve *TDK Türk Dili Belleten*'de birçok yazıları yayımlanan Onat; II. Dil Kurultayına "Türk Dilinin Sâmi Dillerle Münâsebeti" konulu bir tez sunmuş, daha sonra *Türkçe-Arapça Karşılaştırmalar* adlı bir broşür ve *Arapça'nın Türk Diliyle Kuruluşu* adlı kitabını neşretmiştir. (C. I, 1944; C. II, 1951) 1953'te Ankara'da hayata veda eden Onat, Arap Dili ve Edebiyatı üstadı olarak ün kazanması yanında Türk Dili için de önemli çalışmalarda bulunan âlim bir şahsiyettir. Aynı zamanda aruz ve hece ile pek çok şiiri mevcuttur. Sadeddin Nüzhet, onu Konya edebiyat semasının en parlak yıldızlarından biri olarak takdim eder. ([Ergun-Uğur] 1926: 130-138, 340-342; İnal 1970: VI/1092-1093; Eren 1977: XXV/447)

(*Mesnevî*)

Biraz o sâhte ta'assubları, darılmayarak
Atıp da bir tarafa munsıfâne bir baksan

Nemiz var ortada? Varsa muvaffakiyetimiz
Şu bilgisizliğimiz, şübhesiz şu gafletimiz

Fünûn-ı hâzıradan yok bidâ'amız zerre,
Ulûm-ı âliyeden bî-nasîb ü bî-behre

Ne için medreseler böyle şikâyâta hedef?
Sa'yimiz, gayretimiz boş yere olsun mu telef?

Orada feyz ü fûnûn almış iken cümle selef
Şimdi şu hâl ile görmek onu şâyân-ı esef!
([Ergun-Uğur] 1926: 130)

Benim Aşkım

İrfânı yükselmiş, vicdânı temiz
Gençliğin aşkıyla yaşıyor gönlüm.
Ey nûrlu genç, bana bu hayât sensiz,
Bir çekilmez yük, bir hicrânlı ölüm
Boğar ümîdimi, her taraf zindân;
Korkutur beni, hep ufuklar hâ'in..
Sen fakat, bana o karanlıklardan
Doğunca çarpıyor kalbim mutma'in

Bütün elemlerim birden eriyor;
Açıyor mâtemli, mahzûn rûhuma
Gülümseyen tâze, nâzlı bir sîmâ.

Senin aşkın, bana hayât veriyor,
Ey uyanmış gençlik, ey güzel sîmâ
Karşımda her zamân gül, eksik olma!..
([Ergun-Uğur] 1926: 132)

NÂMDÂR RAHMÎ (KARATAY)

Konya'da Abdülfettah-zâdeler lakabıyla anılan köklü bir aileye mensuptur. Babası Rahmî Bey, uzun süre evkaf müdürlüklerinde bulunmuş ve 1335/1919 yılında vefat etmiştir. Nâmdâr, 1312/1896-7'de Kütahya'da dünyaya gelmiştir. Rüştiye tahsilini Kütahya'da, idadî öğrenimini de Konya'da yapmıştır. İdadîde iken öğretmeni olan Ayaşlı Şâkir Efendi onun rûhî ve fikrî gelişiminde büyük rol oynamış, ayrıca

kendisinden yaşça büyük olan Nâci Fikret ve İsmâîl Zühdi ile yakın arkadaşlığı onun genç yaşta yazı hayatına atılmasında müessir olmuştur. Henüz okuldayken arkadaşlarıyla çıkardığı *Şihâb* dergisinde ilk şiirlerini yayımlayan Nâmdâr, idadîden mezun olur olmaz 1328/1912-3'te öğretmenliğe başlamış ve 1340/1924'e kadar Konya ve Afyon'da çeşitli okullarda Türkçe, edebiyat, felsefe dersleri vermiş; 1336/1920 ve 1338/1922'de iki kez Maarif Vekaleti Orta Tedrisat Mümeyyizliği görevinde bulunmuştur. Öğretmenliğinin son beş altı yılında ilgi alanı daha çok felsefeye kaymış ve Konya'da yayımlanan *Ocak*, *Yeni Fikir*, *Cenk*, *Konya*, *Selçuk* (Bu dergide Karınca müstear adını kullanmıştır.) dergileri ile *Babalık* gazetesinde, Afyon'da neşredilen *Nûr* dergisinde, ayrıca *Millî Mecmua*'da felsefî ve sosyal konularda birçok makalesi yayımlanmıştır. 1341/1925'te devlet tarafından psikoloji ve pedagoji tahsili için Sorbon Üniversitesine gönderilmiş, 1927'de Türkiye'ye döndükten sonra öğretmenliğe devam etmiş, bir ara Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünde hocalık yapmış, çeşitli dergilerde yazı hayatını sürdürmüştür (*Servet-i Fünûn-Uyanış*, *Akbaba* gibi). Edebiyat, felsefe, psikoloji ve pedagoji gibi farklı alanlarda eserleriyle bilgisini, keskin zekasını, geniş muhayyilesini ve derin fikrî yapısını sergileyen Nâmdâr Rahmî Karatay, 1950'lili yıllarda hayata veda eder. Yazarın; *Namık Kemal ve İdealizmi*, *Yazma Sanatı*, *Felsefe Vokabüleri*, *Paris Mektupları* ve *Destanlar* isimli eserleri yayımlanmıştır. Destan nazım şeklinde son derece başarılı olan Nâmdâr'ın, "Geçti Bor'un Pazarı" başlıklı destanı yayımlandığı zaman büyük ilgi ve takdirle karşılanmış, M. Muhlis Koner tarafından tanzir edilmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 126-127; Evren 1969b: 11-13)

“Zengini tanıyorlar hayatta markasından
Gülüyorlar azizim züğürdün arkasından”
(Evren 1969b: 11)

Haz değil şimdiye dek aldığım ancak bî-dâd
Şi'rden, nağmeden, izhâr-ı hüsünden feryâd
Hiç ver kendini ey tab'-ı alâyık-âzâd
Sana enfâs-ı nesîm olsa gerek tesliye-dâd
Şi'r-i hîçî ile gel rûhumu doldur ey bâd

Yalnızlıkla bugün haylî sıkılmış gibiyim
 Bâde-i kahr u merâretle yıkılmış gibiyim
 Sanki bir mahbes-i âlâma tıklmış gibiyim
 Acabâ hangi emelden edeyim istimdâd
 Şi'r-i hîç ile gel rûhumu doldur ey bâd

Bir zamân şi'r-i muhâlâta zebûn oldu gönül
 Sonra bir hırs ile meftûn-ı fûnûn oldu gönül
 Hayf kim mâ-hasalım nokta-i nûn oldu gönül
 Şimdi bilmem ne cihetten edeyim istimdâd
 Şi'r-i hîç ile gel rûhumu doldur ey bâd

Yalayıp geçmededir gençliğimi zerrelerin
 Soldurup gonca-i âmâlîmi enfâh-ı terin
 Sâde bir âh-ı ciğer-sûz oluyorken eserin
 Sen ki timsâl-i hayâtımsın olup zezeme-zâd
 Şi'r-i hîç ile gel rûhumu doldur ey bâd

Anladım mâhiyyet-i âdemi hîç-ender-hîç
 Gördüm eyvâh bütün âlemi hîç-ender-hîç
 Geçti kıymetli şebâbet demi hîç-ender-hîç
 Şimdi dünyâda neden eyleyeyim istimdâd
 Şi'r-i hîçni getir rûhuma doldur ey bâd
 [Ergun-Uğur] 1926: 126-127)

NAZÎFÎ

1235/1820'de Sille'de dünyaya gelen Nazîfî'nin asıl adı İsmâîl'dir. Testici Hoca Ali Efendinin oğludur. Kayseri ve Akşehir'de öğrenim görmüş, Sille Medresesinde müderrislik etmiştir. İyi derecede Arapça ve Farsça bilen, aruzla şiirleri olan şair 1305/1889-90'da vefat etmiştir.

Gazel

Seher vakti dil-âzârım cinânım gelmedi gitti
 Semâya erdi efgânım civânım gelmedi gitti

Sezâ mı ey cefâ-pîşe dil-i uşşâka hicrânım
 Ki sabrım kalmadı cân-ı tûvânım gelmedi gitti

Akar dîdem yaşı Ceyhûn derûnum derd ile pür-hûn
Dişi lü'lü lebi mül mû-miyânım gelmedi gitti

Hilâl ebrûların cânâ dil-i Mecnûna vâveylâ
Düşüp dilden dile Leylâ revânım gelmedi gitti

Nazîfi neyler ey dil-ber ki sensiz bu fenâ mülkü
Visâl bezm[in]e ol gonca dehânım gelmedi gitti
([Ergun-Uğur] 1926: 339-340)

NİGÂRÎ

Sille'de 1275/1859-60'ta dünyaya gelen Nigârî, Silleli âşıklardan Sürûrî ve Zehrî'nin yeğenidir. Asıl adı Ahmed'dir. Babası Kurtoğulları sülalesinden Berber Mustafa'dır. Sille Medresesinde tahsil yaptıktan sonra Konya'nın çeşitli köylerinde imamlık yapmıştır. Ustası amcası Zehrî'dir. Halk şiirinin bütün nazım şekillerini kullanan Nigârî'nin şiirleri genellikle hasret duygularını terennüm eder. 1335/1919 yılında Sille'de vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 342-344; Akça 1940: 125-177; Özönder 1998: 243-245)

Semâî

Mekânımdan cüdâ kıldı beni çarh-ı fenâ şimdi
Senâlarla selâm olsun uzaktan merhabâ şimdi

Kamu âlem safâ içre müşerreffir vilâyette
Gönülden çıkmıyor dâ'im keder gamla cefâ şimdi

Cenâb-ı Kibriyâya sen du'âyı çokça eyle kim
Gece gündüz bize şâhım heman sizden du'â şimdi

Gözümden katre-i eşkim döker her ân ol mecrûh
Koyar mı dâr-ı firkatte bizi böyle Hudâ şimdi

Diyâr-ı mihnet ü gurbet beni her dem edip hâmûş
Sizi hasret kodu dâ'im gece gündüz bana şimdi

Firâk-ı hasret içinde kalır mı böyle gurbette
Akıtır kanlı yaş dâ'im Nigârî-i gedâ şimdi
([Ergun-Uğur] 1926: 344)

Koşma

Yârin bahçesine eyledim seyran
Gördüm susam ile sümbül eş olmuş
Ne güzel münasip ikisi akran
Birbirini bulmuş pek bir hoş olmuş

Karanfil kokusu şirin menevşe
Gonca hiç dayanmaz solar güneşe
Yasemin ergavan çıktı güleşe
Reyhanın âleme haddi fâş olmuş

İlkbaharda nevrüz açılır çiğdem
Sümbül sersem boynu eğridir her dem
Serviveş öğünür ol siyah perçem
Haml eder âşika hançer şiş olmuş

Açılır lâleler gelince bahar
Dilber kipriğine eyledim nazar
Zanbak ile sadef beraber gezer
Nigârî üç nergiz gözler beş olmuş
(Akça 1940: 134-135)

NUSHÎ (AHMED NUSHÎ KATIRCIOĞLU)

Asıl adı Ahmed'dir. 1305/1889-90'da doğmuştur. Konya'da Sıçanlı-zâde namıyla meşhur bir ailedendir. İlkokul ve medrese tahsilinden sonra, Sivaslı Ali Kemal ve Hacı Hanefî Efendi gibi âlimlerden özel dersler almış; önce Konya'da Mahmudiye ve Sille'de Mebde-i Füyuzat gibi okullarda, daha sonra da Darü'l-Hilâfe Medresesi ve İmam Hatip Okulunda Türkçe ve edebiyat muallimliği yapmıştır. *Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı*'nın yazıldığı yıllarda ticaretle meşgul olan Nushî'nin, dîvan şiiri tarzında şiirleri vardır. ([Ergun-Uğur] 1926: 129) 1918-1919 yıllarında 19 sayı hâlinde çıkan *Ocak* dergisinde

Ahmet Necati Atalay'la birlikte kaleme aldıkları dile dair yazılar yer almaktadır. (1-9, 11, 13-17. sayılar)

Gazel

Lem'a-i nûr-ı tecellî rûy-ı rahşânındadır
Pertev-i nâr-ı mahabbet çeşm-i fettânındadır

Nazrada erbâb-ı dil âşüfte-hâl olmaktadır
Sırr-ı sevdâ ukde-i zülf-i perîşânındadır

Menzil-i maksûda ermek râhını tutmuştur ol
Âşık-ı şûrîdenin kim desti dâmânındadır

Fenn-i aşkın her fusûlün ser-te-ser hatm eyleyip
Hüsn-i hat meşkinde tıfl-ı dil debistânındadır

Nushî'ye îsâr-ı cân etmek de mahz-ı zevktir
Çün felâket hicr ile kahr-ı firâvânındadır
([Ergun-Uğur] 1926: 129)

RÂSİH

Seyyid Mustafa Râsih, *Tarîkat-i Muhammediyye*'yi şerh eden Mehmed Efendinin torunudur. Babası Hâdim Müftüsü Ahmed Efendidir. 1238/1823'te Konya'da dünyaya gelen Râsih, Konya Müftüsü Abdülehad Efendiden ilim tahsil etmiş, Mevlevî şeyhi Saîd Çelebiye damat olmuş, hâcelik rütbesi kazanmış ve Tarsus Kaymakamlığına tayin edilmiştir. Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) vefat eden Râsih, Mevlevî şairlerdendir. Dîvan teşkil edecek kadar çok sayıda şiiri varsa da, bunlar toplanmamıştır. (Fatin 1271: 107-108; Mehmed Süreyyâ 1311: II/348-349; Tuman 1949: I/307; Şemsettin Sâmî 1996: 3/2243)

Murabba

Derd-i bî-çâreme sen kıl tedbîr
Meded et bendene yâ Hazret-i Pîr
Kâr-ı düşvârimı eyle tesyîr
Meded et bendene yâ Hazret-i Pîr

Ey şeh-i tahtgeh-i Rabbânî
Sana yok lutf u keremde sâni
Sensin ihsân u mürüvvet kânı
Meded et bendene yâ Hazret-i Pîr

Gerçi şâyân değilim lutfuna ben
Lîk deryâ-yı inâyetsin sen
Kesmem ümmîdimi aslâ senden
Meded et bendene yâ Hazret-i Pîr

Böyle âvâre bırakma kulunu
Şöyle bi-çâre bırakma kulunu
Âteş-i firkate yakma kulunu
Meded et bendene yâ Hazret-i Pîr
(Fatin 1271: 107-108)

Bir kıt'a nazmın ettim ise Râsih ârzû
Vasf-ı güzîn-i Pîr-i mu'allâ cenâbda
Pek çok teccessüs eyledim ammâ ki şânına
Lâyık lûgat bulunmadı hiç bir kitâbda
(Fatin 1271: 108; Şemsettin Sâmî 1996: 3/2243)

RÂŞİD EDİB USMAN

İsmi Râşid, mahlâsı Edib'dir. Konya Vilayeti Tahrirat Kalemi mümeyyizliğinde ve Umumî Meclis azalığı görevlerinde bulunan Ârif Efendinin oğludur. 1313/1897'de Konya'da doğmuştur. İdadî tahsilini bitirince, Posta ve Telgraf İdaresi'ne memur olarak atanmış; daha sonra da İttihad ve Terakkî, İntibâh-ı Numûne ve Konya Erkek Ortaokulu gibi okullarda Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu azalığı görevinde de bulunan şairin şiirlerinin bir kısmı *Babalık* ve *Osmanlı gazetelerinde* ve *Ocak Mecmuası*'nda yayımlanmıştır. ([Ergun-Uğur] 1926: 62-63; İnal:1971: XII/2116-2117) *Son Yıllarda Konya'nın Yetiştirdiği Genç Şairler* adlı eseri vardır. Oğlu Fâkir Usman da şairdir. (Usman 1949:73) 26 Haziran 1977'de hayata veda etmiştir.

İstiklâl

Âteşler yağdırsa semâdan düşman
 Demirli lavları saçsa volkanlar
 Gövdeler götürse coşan al kanlar
 Türkü döndüremez azminden bir ân
 Bu harbin sonu bir şanlı istiklâl
 Haşmetle doğacak sevgili hilâl

Diyâr-ı Fâtihi düşman kaplarsa
 Merkad-i Osmâna süngü saplarsa
 İzmir'de Fethînin¹⁸ ruhu ağlarsa
 İntikam alacak evlâdımız var
 Bu harbin sonu bir şanlı istiklâl
 Haşmetle doğacak sevgili hilâl

Ey Anadolunun kırgın arslanı
 Kâr eder mi sana süngüyle kurşun
 Râhat uyutur mu seni bir düşün
 Tanrıdan aldığın cihâd fermânı
 Bu harbin sonu bir şanlı istiklâl
 Haşmetle doğacak sevgili hilâl

Kurtar özlediğin güzel vatani
 Masum yavrularla yoksul dulları
 Bak sana açıktır cihâd yolları
 Gönlünde bırakma Türkün âhını
 Bu harbin sonu bir şanlı istiklâl
 Haşmetle doğacak sevgili hilâl

([Ergun-Uğur] 1926: 64-65)

REMZÎ

Asıl adı Ahmet'tir. 1275/1859'da Karaman'da doğmuş ve 1330/1914'te vefat etmiştir. Uşşâkî tarikatine bağlı bir halk şairidir. (Gazimihâl 1945b:4)

¹⁸ İzmir'in işgalinde Yunanlılar tarafından gaddarca şehit edilen mevki kumandanı Miralay Fethi Bey'dir.

REMZÎ

1265/1849'da Konya'da doğmuştur. Asıl adı Mustafa'dır. Deli Mustafa lakabıyla anılan Remzî, çiftçilikle geçinirdi. Nakşebendî tarikatine mensup âşık 1335/1920'de vefat etmiştir. Aşağıdaki koşmasından, Remzî'nin taassup ehli bir şair olmadığı anlaşılmaktadır.

Sûfî tefsîr eyle gel şu âyeti
Secde Âdeme mi türâba mıdır
Sen kimden aldın bu icâzetini
Îmânın Hakka mı kitâba mıdır

Tasvîr mi sanırsın sen bu sûreti
“Men aref” sırrının nedir hikmeti
Ham-ı pîrâya mı Hakkın tâati
Yoksa seccâdeye mihrâba mıdır

Remzî küfrün sığmaz oldu îmâna
Ba'dezîn hizmet et pîr-i mugâna
Zâhit şu esrârın koysun meydâna
Ta'nın bâdeye mi şarâba mıdır
(Gazimihâl 1946a: 3; Gazimihâl 1947: 53)

REŞİD EFENDİ

Akşehirlidir. 1229/1814 tarihinde dünyaya gelmiş, 1252/1836-7'de İstanbul'a almıştır. 1263/1847'den sonra Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Bayezid Rüştiyesinde muallimlik eden Reşid Efendi elli yaşlarında iken 1280/1864-5'te vefat etmiştir. Eski Türk Edebiyatı geleneğine dâhil, âlim bir şairdir. (Fatin 1271: 146; Mehmed Süreyyâ 1311: II/395; [Ergun-Uğur] 1926: 37)

Gazel-i Nâ-tamâm

Mübtelâ oldum bugün bir dil-ber-i ra'nâya ben
Kalmayıp sabra mecâlim olmuşum bî-vâye ben

Şîve vü refâtı hoş çok dil-bere meyl eyledim
Düşmedim âlemde böyle âfet-i yektâya ben

Herkesi bi gûne taltîf eyleyip memnûn eder
Bende oldum bî-irâde ol yüzü hesnâya ben

Bahr-i ummân-ı muhabbet içre gavvâs olmuşum
Dalmamış idim Reşîdâ böyle bir deryâya ben
(Fatin 1271: 146; [Ergun-Uğur] 1926: 37)

RIZÂ EFENDİ

Apalının Rızâ veya Apalızâde Rızâ lakaplarıyla meşhur olan Rızâ Efendi, 1274/1858-9'da Konya'da Dinek Kasabası'na bağlı olan Apa Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Babası Apalı Halîl Efendi Nâzenin tarikatı babalarındandır. Rızâ Efendi de aynı tarikata mensuptur. Konya'da muhasebe tahrirat kâtipliği, Niğde Sancağı muhasebecilik vekâleti ve Konya Hukuk Mahkemesi azalığı gibi görevlerde bulunmuştur. Güzel saz çalan, eğlence meclislerinden hoşlanan rind-meşrep bir şairdir. Nefesleri, muammaları, âşıkane ve rindane gazelleri olan Rızâ Efendi, 1315/1899-1900 tarihinde vefat etmiş ve Şems-i Tebrîzî Türbesi'nin haziresine defnedilmiştir.¹⁹ ([Ergun-Uğur] 1926: 37-38; Gazimihâl 1945b:3-4; Gazimihâl 1947: 50)

Gazel

Bezm-i meyde ne cefâlar nice gamlar görmüşüz
Biz hele pîr-i mugândan çok sitekler görmüşüz

Sordum ahvâl-i meyi ben sâkî-i gül-çehreye
Dedi pâ-y-ı humda rind-i muhteşemler görmüşüz

Hasret-i yâr ile çektik her nevi' derd ü ezâ
Vasl için cânânedan derd ü elemeler görmüşüz

Etmede ehl-i vefâ tebcîl insâniyyeti
Lîk âlemde yine biñ bî-keremler görmüşüz

Etmeyiz aslâ Rızâ nâ-dâna arz-ı ihtiyâc
Biz bu âlemde nice âlî-himemler görmüşüz
([Ergun-Uğur] 1926: 37)

¹⁹ Şairin doğum ve ölüm tarihleri Mahmut R. Gazimihâl'in makalesinde 1265/1848-1325/1908 olarak belirtilmiştir.

RÜŞDÎ

Hasan Rüşdî, Ermenek'in Karamanoğullarından Osmanlı Devletine geçtiği tarihten itibaren Musa Bey Medresesi'nde müderrislik görevi yapmış olan bir ailedendir. Babası müderris İsmâîl Hakkı Efendidir. 1285/1869'da Ermenek'te doğmuştur. Rüştiyeden mezun olduktan sonra bir iki yıl Ermenek medreselerinde okumuş, 1301/1885'te Konya'ya gelmiş, dört yıl da burada medrese tahsili yaptıktan sonra İstanbul'a gitmiştir. İki yıl kadar Âtîf Bey'in derslerine devam etmiş, Muallim Naci'den edebiyat dersleri almış, daha sonra şair Mehmed Emin Bey ve Maarif Nazırı Münif Paşanın tavassutlarıyla parasız öğrenci olarak Mülkiye Mektebine kabul edilmiştir. Rüşdî, Mülkiyede iken Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın şiirlerinden etkilenerek istibdat hükümeti aleyhinde şiirler yazmış, bazı arkadaşları da bu şiirleri Zaptiye Nazırı Nâzım Paşaya iletmişler; bu sebeple son sınıfta iken 1311/1895 Mayısında üç yıl hapis cezası almış, mahkumiyetten sonra Ermenek'e sürgüne gönderilmiştir. Bir yolunu bulup İstanbul'a gelince, bu kez de İzmir'e, bir süre de Selanik'e sürülmüştür. (Evren 1969a: 17) İzmir'de iken Şair Eşref'le yakın dost olan Rüşdî, 1324/1908'de meşrutiyetin ilânından sonra Midilli İdadî Mektebine edebiyat öğretmeni olarak tayin edilmiş, Midilli'nin Yunanlılarca işgalini takiben bir müddet Akhisar'da özel bir okulda öğretmenlik yapmış, daha sonra da Konya Erkek Lisesinde edebiyat ve felsefe, Konya Kız Muallim Mektebinde de edebiyat öğretmenliğinde bulunmuştur. 20 Mart 1930'da Konya Müzesi müdür muavinliğine getirilmiş, 1934'te bu görevden emekliye ayrılmış; 19 Ocak 1936'da dünyaya gözlerini kapatmıştır. Kel Hasan lakabıyla tanınan ve içkiye olan düşkünlüğüyle kendisini harap eden Rüşdî hiç evlenmemiştir. Şairin aruz ve heceyle yazılmış pek çok şiiri vardır. Şiirlerinin bir kısmı 1922'den itibaren Konya'da çıkan *Babalık* gazetesinde neşredilmiştir. Memduh Yavuz Süslü de şairin hayatı ve eserleri hakkında bir kitap yayımlamıştır. ([Ergun-Uğur] 1926: 33-37; Süslü 1934; Önder 1951: 16; Evren 1969a: 17-22; Kişmir 1969: 13-14; İnal 1970:VIII/1517-1518)

Kıt'a

Nûr-ı hürriyeti neşr eyledi cumhûriyyet
Herkesin çeşm ü seri devlet-i tâbân buldu

Bir zamanlar çekinip gösteremezken başımı
 Açılıp şimdi benim kel kafa meydân buldu
 ([Ergun-Uğur] 1926: 34)

Gazel

Sana dil verdim ise yık da harâb et mi dedim
 Nâr-ı hicre yüreğim yak da kebâb et mi dedim

Gez de zevk eyle affâne demişsem sana ben
 Rukabâ bezmine git nûş-ı şarâb et mi dedim

Mihnet-i aşka olan sabrımı bildirdim ise
 Dûzah-ı firkate yak böyle azâb et mi dedim

Dil-i bî-cürmümü kıldımsa mutî'-i hükmün
 Rûz u şeb durma bana cevr ü itâb et mi dedim

Bende-i aşk-ı sitem-perverin oldumsa beni
 Ayak altında bırak ez de türâb et mi dedim

Sana Rüşdî elem-i firkate sabr eyle dedim
 Yâri şekvâ yoluna gir de şitâb et mi dedim
 ([Ergun-Uğur] 1926: 34)

Koşma

Sevmiş iken seni gadr ettin bana
 Perîşân eyledin hânûmânımı
 Yıktığın gönlümü sormazsın bana
 Acılarla ezdin tatlı cânımı

Firkatin uruyor sîneme sille
 Çektirdiğin belâ söylenmez dille
 Dolmadı mı daha çektiğim çille
 Bitirmedin gitti imtihânımı

Nûrlu tâli'imi eyledin siyâh
Gönlümün derdinden olmadın âgâh
Gözyaşı dökmekle geçirdim eyvâh
Geceyi gündüzü hep zamanımı

Âşıkım zindanda firkatte kaldım
Bî-kesim mahzûnum gurbette kaldım
Karanlık günlerde mihnette kaldım
Soran yok şu hâl-i perîşânımı

Ermekli Rüşdî derdini söyler
Sözleriyle dolsun şehirler köyler
Belki insâf eder merhamet eyler
İşittirin yâre şu efgânımı
([Ergun-Uğur] 1926: 34)

SAFDERÎ

Âşık Rızâ'nın kardeşi olan Safderî'nin asıl adı Sâlih'tir. Şiirlerinin büyük bir bölümü tasavvufî mahiyettedir. Konya'da attarlıkla iştilal eden ve Mevlevî olduğu söylenen Safderî, 1265/1849-50'de doğmuş, 1330/1914-5'te ölmüştür. Üçler Mezarlığında medfundur. ([Ergun-Uğur] 1926: 60; Gazimihâl 1945b:4; Gazimihâl 1947: 51)

Dîvan

İlm-i zâhir ders-i tahfîf oldu onu da koduk
İlm-i bâtın dersini bulduk ma'ânîde koduk

Bir sıfatta levh-i Rahmân-ı ledünnîden ezel
“Lî-ma'a'llâh” sırrını “Seb'a'l-mesânî”de koduk

On sekiz bin âlemin vefkinden âgâh olmağa
Sırrımız şehrin Yemen Veyse'l-Karânîde koduk

Seyf-i nusretle girip meydân-ı aşku'llâha biz
Şânımız Rüstem cihânı Kahramânîde koduk

Safderî sen de ara her dem rızâu'llâhı kim
 Hazret-i Hakkın rızâsın "len terânî"de koduk
 ([Ergun-Uğur] 1926: 61)

SAİD AĞA

Silleli âşıklardan olan Saîd Ağa, süvari çavuşu idi. Hacı Haşim adlı hocayı öldürdüğü için idama mahkum edilmiş, Tâhir Paşa aracılığıyla cezası kürek mahkumiyetine çevrilmiştir. Hapisten çıkınca Sille'de nahiye müdürlüğü, bir süre de hapishane müdürlüğü yapmıştır. Yaklaşık 1328/1912'de vefat etmiştir.

Destan

Bu hâne-i âlem küşâd olalı
 Neler gelip geçti fânî cihâna
 Can gözü gafletten irşâd olalı
 Erişmez gâfiller sırr-ı Sübhâna

Rindîlerde ne gam olur ne keder
 Kâmillerin nutku taşı nerm eder
 Reviş-i vakit ü hâl böyle ber-dâr
 İ'tibâr olunmaz hakk-ı suhana

Câm-ı ecel dolandırır Yaradan
 Ölmeye var mıdır elde irâden
 Nefsinden kıyâs eyle behey âdem
 Bile bile kıyar mısın ol câna

Yürü mahkemeye zabt-ı da'vâya
 İşitenler şaştı bu mâcerâyâ
 Topal hâkim etti tama' paraya
 Sağlam uydu üç liraya şeytâna

Gerçi tarafeyne çok gadir oldu
 Emr-i kazâ idi der-hâtır oldu
 Yalancı şahitler tevâtür oldu
 Memlekete i'lân oldu her yana²⁰
 ([Ergun-Uğur] 1926: 47)

²⁰ Destanın tamamı 22 dördlüktür.

SÂLIHA ABLA

Seydişehirlidir. Düğünlerde def çalar, ağıt söylerdi. Bazı türküleri olan Sâliha Abla altmış yaşında iken 1336/1920'de vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 335)

SEYRÂNÎ

1250/1835'te Konya'da doğmuş, bardakçılıkla geçinirken gurbete çıkmış ve rivayete göre kendisini çekemeyenler tarafından 1310/1894-5'te öldürülmüştür. (Gazimihâl 1945a:5-6; Gazimihâl 1947: 47-48)

Koşma

Seyrimde bir şehre eyledim nazar
Gördüm elvan türlü meyhâneler var
Teşne var mı deyü sâkîler gezer
Ellerinde dolu peymâneler var

Bir eli kâseli bir eli taslı
Bir takım şâzüman bir takım yaslı
Bir takım deli var bir takım uslu
Bir takım aşkınan mestâneler var

Âşıklar pîrine bunda yan verir
Seyrânîdir dilden dile şan verir
Hasta olmadan dost uğruna can verir
Nice bizim gibi dîvâneler var

(Gazimihâl 1945a: 6)

SEYYİD FİGÂNÎ

Konya'da Mahkemeönü civarında 1300/1884'te dünyaya gelmiştir. Rençberlikle geçinen, Mevlevî bir âşıktır. 1345/1929'da vefat etmiştir. (Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 55)

SEYYİD SEYFÎ

1280/1864-1325/1909 yılları arasında yaşamış bir halk şairidir.

Derd-i gamın gevherini bulmağa
 Gasâvet bahrına daldık bakalım
 Ümîdimiz vardır halâs olmağa
 Girdâb-ı mihnette kaldık bakalım

Takdire bağlanıp dimişiz beliğ
 İrâde-i cüzden biz çektik eli
 Dümeni şikeste keşti-i dili
 Nihâyet engine saldık bakalım

Seyfi âlemde hâk ettim ben özüm
 Bunda hatm eyledim encâm-ı sözüm
 Bezm-i erenlerden hey iki gözüm
 Mahfîce tesellî aldık bakalım

(Gazimihâl 1945b: 4; Gazimihâl 1947: 50)

SİDKÎ

Asıl adı Abdurrahman olan Sıdkî 1257/1841-2'de Konya'da doğmuştur. İlk öğreniminden sonra İçelili Mehmed Efendi ile Sarı Hafız Hoca'dan okumuş, ancak icazetini Konya Müftüsü Abdullah Vahyî Efendiden almıştır. Buharalı Hacı Kâsım Efendiden de Farsça dersleri alan Sıdkî, Sultan Veled Medresesinde otuz yıl müderrislik etmiş; ayrıca eski Konya Dârü'l-Muallimîninde hüsn-i hat hocalığı, Sultan Selim Camii imamlığı ve Yusuf Ağa Kütüphanesi muhafızlığı gibi görevleri de birlikte yürütmüştür. Edebiyata çok düşkün olan Sıdkî; Âşık Rızâ ve Kenzî gibi halk şairleriyle dostluk eden, saz meclislerinden hoşlanan biridir. Şiirlerinin çoğunluğu hece vezniyle ve destan şeklindedir. Bazı hicivleri de vardır. 1321/1905-6'da vefat etmiştir.

Sâkiyâ bir bâde sun gel hasbe-i Mevlâ için
 Bula gönlüm zîb ü zîver bâde-i garrâ için

Bülbülâsâ kûy-ı yâra vardım efgân eyledim
 Nağme-sâz oldum dirîgâ bir gül-i ra'nâ için

Çaldı aklım bir perî âfet kümeýt-i aşk ile
Serserî gezdim diyâr-ı gurbeti sevdâ için

Ol şeh-i bî-dâdı gör kim neyledi bu bendeye
Kıldı ferman âsitânın bûs edem a'dâ için

Böyle bil kim etmez idim hîç müdârâ kimseye
Baş kesip yâ hû demezdim bu denî dünyâ için

Arz-ı hâlimdir sana ey şâh-ı iklîm-i vefâ
Gül izârından bana bir bûsecik i'tâ için

Bilmedim dîvâne midir Sıdkînin bu hâmesi
Yazdığı her beyt ü şi'ri bir ruhu hamrâ için
([Ergun-Uğur] 1926: 59-60)

SİRRÎ PAŞA

Halepli Melek Ahmed Paşa-zâde Osman Paşanın oğludur. 1217/1803'te Konya'da doğmuştur. Bazı memuriyetlerden sonra 1260/1844-5'te Van Kaymakamlığına, 1266/1850-1'de Yemen Defterdarlığına, bir yıl sonra da vezirlik rütbesiyle Yemen Valiliğine getirilmiştir. 1270/1554-5'te Anadolu Ordu-yı Hümayununa tayin edilen Sırrî Paşa, kaynaklarda şairlik kabiliyetinden övgüyle bahsedilen bir devlet adamıdır. (Fatin 1271: 190-191; Tuman 1949: I/425; Şemsettin Sâmî 1996: IV/2560-2561)

Keşf-i râz eyler isem kâse-i dünyâ tutuşur
Ketm eder isem eğer dilde süveydâ tutuşur

Erişir dûd-ı şerernâk-i dilim eflâke
Sûziş-i âhım ile atlas-ı mînâ tutuşur

Kad-i mevzûnunu yâd eyleyerek gülşende
Âh-ı serd etsem eğer serv-i dil-ârâ tutuşur

Sen o dem etmiş idin hasret ile bağrımı nâr
Bu o âteş ki beyim sönmedi hâlâ tutuşur

Sırrıyâ yazsam eğer sırr-ı dili ahbâba
Kilk ü evrâk yanıp ma'nî-i imlâ tutuşur
(Fatin 1271: 190; Tuman 1949: I/425)

SÜRÛRÎ

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Sille'nin eski adıyla Kârhâne, yeni adıyla Subaşı Mahallesi'nde dünyaya gelen Sürûrî; Kurt Mehmetoğulları sülalesindedir. Kardeşi Zehrî de âşıktır. Sille Medresesinde tahsil yapmıştır. Sadeddin Nüzhet ve Kemal Akça, Sürûrî'nin Konyalı Şem'î'nin talebesi olduğunu belirtirler. Abdülkadir Erdoğan ise bunun gerçek olamayacağı görüşündedir. Yine Sadeddin Nüzhet ve Akça, Sürûrî'nin sazı ve sözüyle büyük bir şöhret kazanınca İstanbul'a davet edildiğini, padişah huzurunda saz çalıp şiirlerini okuduğunu ancak İstanbul'daki âşıkların Sürûrî'nin şöhretini ve ustalığını çekemeyip, 1272/1856'da şairi zehirlediklerini kaydederler. Erdoğan ise şairin İstanbul'dan sonra Anadolu, Rumeli, İran ve Arabistan'da birçok yeri gezdiğini, Kayseri'de Seyrânî ile karşılaştığını, memleketi olan Sille'ye döndükten sonra vefat ettiğini belirtmektedir. Sürûrî, şiirlerini 1250/1835'te İstanbul'da kendi eliyle bir dîvanda toplamıştır. Kendi el yazısıyla şiirlerini ihtiva eden bir cönkün varlığı biliniyorsa da bugün bu cönk kayıptır. Ancak yine de bu usta âşığın çok sayıda şiiri yayımlanmıştır. ([Ergun-Uğur] 1926: 44-47; Erdoğan 1937: 650-658; Akça 1940: 3-73; Gazimihâl 1946b: 7; Özönder 1998: 259-267)

Koşma

Hüsne mağrûr olma ey yüzü mâhım
Niceler bu tarz u revîşten geçti
Sana kâr etmedi feryâd u âhım
Tîg-i âhım kûh-ı Keşişten geçti

Seni bî-mürüvvet seni bî-vefâ
Kim kime eyledi ettiğin bana
Şimdi yâr olmaklık dilersin ammâ
Niyyetim sevdiğim iş işten geçti

Benden sana izin ey çeşmi âfet
 Kimlerle eylersen eyle muhabbet
 Şimden sonra sen sağ ben de selâmet
 Sürûrî bu alışverişten geçti²¹
 (Akça 1940: 29)

ŞEMSÎ

Asıl adı Süleyman, babasının adı Âşık Osman'dır. 1244/1828 yılının Ramazan ayında Konya'da doğdu. Çocukluğunda yaz aylarında babasının koyunlarına bakan, kışın da okula giden Şemsî; 1259/1843'te Şems-i Tebrîzî Dergâhına intisap etmiştir. Burada süpürgecilik vazifesiyle meşgul olan Şemsî'yi, Türbedar Kaygusuz Abdâl yeniden okula gönderdi. Dört yıl boyunca dinî ilimler tahsil etti, bir süre de mürşidi Mehmed Sûdî Dedenin hizmetinde bulundu. Hilafetnamesini aldıktan sonra mürşidinin arzusuyla gittiği Afyon'da dört yıl daha ilim tahsil etti. Bursa ve İstanbul'da bulunan Şemsî, 1272/1856'da Konya'ya döndü. Dergâhta Mesnevî dersleri veren Şemsî, 1287/1871'de Aydın Güzelhisar'daki Horasânî Ali Dede Dergâhına şeyhlik görevine tayin edildi. 1289/1873'te ailesiyle Girit'e gitti ve Hanya'daki Mevlevîhaneyi yaptırdı. Hanya Mevlevîhânesinin şeyhi iken 1303/1887 tarihinde vefat etti. Mürşidi tarafından kendisine Sem'î, Nûrî, Şemsî ve Abdâl gibi mahlûslar verilen şair Kara Abdâl Şemsî'nin *Tuhfetü'l-Mesnevî Alâ Hubbi'l-Haydarî* adlı 23 sayfadan oluşan 340 beyitlik Farsça mesnevîsi ve 49 sayfadan oluşan yaklaşık 700 beyitlik *Dîvançe*'si 1305'te İstanbul'da tek kitap hâlinde yayımlandı. Şiirleri tasavvufî mahiyettedir. (İnal 1970: X/1768-1769; Sevgi 1996: 62-73)

Gazel

Cur'a-i câm-ı ezelden nûş eden mestâneyim
 Teşne diller var ise gelsin bugün mey-hâneyim

Bu vücûdum tılsımın hedm eyleyip kıldım harâb
 Kâşif-i gencîne-i esrâr bir vîrâneyim

²¹ Metnin alındığı kaynakta mevcut olan bazı imla hataları tarafımızdan düzeltilmiştir.

Çâr unsûr bendleriyle şeş cihâtım bend edip
Koydular dârü'ş-şifâ-yı dehre bir dîvâneym

Arz edince şem'-i rûyun ol perî uşşâkına
Cân u ser terkin urup bî-dil yanan pervâneym

Ten libâsın terk ile Şemsî bu dem tecrîd edip
Cânı hem cânâna verdim der hemîn cânâneym
(İnal 1970: X/1768-1769)

ŞERİFE HANIM

Bülbül Hoca namıyla meşhur Şerife Hanım, Konya'da doğmuştur. Babası Bakkal Ali Ağadır. *Konya Vilayeti Halkiyyat ve Harsiyyati*'nin yazıldığı yıllarda elli yedi yaşlarındadır. Buna göre 1869 civarında doğduğu söylenebilir. Güzel sesi olan ve kadınlar arasında mevlid, ilâhî, destan ve koşma okuyarak geçimini temin eden Şerife Hanım, İbrahim Aczi Kendi'nin kayınvalidesidir. Tahminen 1932'de vefat etmiştir. ([Ergun-Uğur] 1926: 51-52; Es 1974: 23-25)

Yemek Destanı

Evvelâ yürüttük baştan çorbayı
Sarımsakla terbiye olmuş paçayı
Domatesle pişirmeli bamıyı
Midemizi açsın hoş misâl olsun

Baklavayla börek der-kenâr ola
Şeker helvası da bir hisâr ola
Toplanıp ihvanlar ber-karâr ola
Sıdk u muhabbetli ehl-i hâl olsun

Katmeri ince aç, yağın sakınma
Sakın ona haşhaş yağın kullanma
İnce etten olur hem de çullama
Tavada pişmiş bir kızıl hâl olsun

Enginar ile kereviz, ıspanak
 Karnebetle semiz ota birle bak
 Patata, tomata, böğrölce, kabak
 Onlar da içinde hasb-i hâl olsun

Mıkla, çılbr, mantı, kaygana gelsin
 Makarnayla keşkeş, kuskus çekilsin
 Şalga pişip gelir iken dökülsün
 Kalan yemekler de isti'mâl olsun

Köfte, yaprak bir de lahna dolması
 Sar'erik, zerdâlî, nohut yahnisi
 Zülbiye, pancar, turp salatası
 Onlar da içinde pür-kemâl olsun

Bi-hamdillah yedik ni'met ü nânı
 Bizim zamânımız yokluk zamânı
 Bin üç yüz on dörtte yaptım destânı (1898-9)
 Okunsun dillerde bir icmâl olsun²²
 ([Ergun-Uğur] 1926: 51-52; Es 1974: 23-25)

ŞEVKÎ

Konya'da Şerefeddin Camiinde müezzinlik yapan Şevkî, güzel saz çalan bir halk şairidir. Elli beş yaşında iken 1305/1889-90'da vefat ettiği tahmin edilmektedir.

Koşma

Benim insanoğlundan yok zararım
 Her ne çektim ise felekten çektim
 Gayrı hûblar ile yoktur pazarım
 Değil hûbdan, elim melekten çektim

Şâd olalı kasâvetim dağıttım
 Mahzûn olup gönlüm evin avuttum
 Muhabbet değirmeninde öğüttüm
 Eledim kalburdan elekten çektim

²² Destanın tamamı 17 dörtlüktür.

Şevkîyim bâğıbân bâğına girmem
 El uzatıp goncalarını dermem
 Boyun eğip nâ-dânlara yalvarmam
 Şu şîrîn dilimi dilekten çektim
 ([Ergun-Uğur] 1926: 53)

TÂHİR

1225/1811'de Konya'nın İsmil Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Ziraat ve hayvancılıkla uğraşan Tâhir, güzel dîvanları ve koşmaları olan şen bir âşıktır. 1270/1854-5 civarında Doğru Köyü'nde vefat etmiştir.

Koşma

Erişti hamd olsun eyyâm-ı bahâr
 Yine cünûnlandı şeydâyî bülbül
 Bilmedi karârın ol vakt-i seher
 Salıverdi şîrîn sadâyı bülbül

Muhabbeti çoktur gülün dalına
 Âşık olmuş döner öyle yoluna
 Boşlamaz çevrilir sağ u soluna
 Bahş eylemiş cânı fedâyî bülbül

Gülün kadrin bilir edâdan geçmez
 Ganîlik isteyip gedâdan geçmez
 Her vakit virdindi Hudâdan geçmez
 Yapar istiğnâyı edâyı bülbül

Hasret-i aşkıyla yanar tüttükçe
 Feryâdı cihânı tutar öttükçe
 Her seher Mevlâya niyâz ettikçe
 Unutma bu Tâhir gedâyı bülbül
 ([Ergun-Uğur] 1926: 61-62)

TÂHİR PAŞA

On dokuzuncu yüzyıl şairlerindedir. Hacı Mehmed Ağanın oğludur. Konya'da doğmuştur. Tahsilini özel hocalarla yapmış, Konya

Mahkemesi üyeliği, evkaf muhasebeciliği ve Vilayet İdare Meclisi üyeliği gibi görevlerde bulunmuş, Rumeli Beylerbeyliği payesiyle taltif edilmiştir. Herkesin teveccühünü kazanan saygın bir insan, güzel şiirleri olan iyi bir şairdir. *Konya Vilayeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı*'nda tasavvufi muhtevada bir şiiri kayıtlıdır.

Cânı cânâna verenlerdenim
Ben tarîk-i aşkı bilenlerdenim
Merkez-i tevhîde girenlerdenim
Bir za'îf abdâlim kapına geldim

Zâhirim sûfidir ma'nâda rindim
Şûrîdelikte yok misl ü mânendim
Kerem eyle şeyhim aman efendim
Bir za'îf abdâlim kapına geldim
([Ergun-Uğur] 1926: 62)

TÂHIRÎ

1277/1861'de Konya'da dünyaya gelmiştir. İsmilli Tâhirî adıyla meşhurdur. Mevlevî bir âşıktır. 1342/1926'da Konya'da vefat etmiştir.

Elest bezminde bütün âşıklar
Kelâm-ı Mevlâya ikrâr ettiler
Görünce hayâli bağı yanıklar
Mecnûn olup hâlâ efkâr ettiler

Tâhirî muhabbet bağlandı öze
Bir yâr için mecbûr olmuşuk söze
“Nahnü kasemnâ”dan verilmiş bize
Başıma sevdâyı ezkâr ettiler
Gazimihâl 1946a: 4; Gazimihâl 1947: 54)

TAHSİN EFENDİ

1295/1879-80'de Ermenek'te dünyaya gelmiştir. Müftîzâdeler lakabıyla meşhur olan bir aileye mensuptur. Babası Müderris Saîd

Efendidir. Tahsin Efendi önce Ermenek Rüştiyesinde okumuş, daha sonra medrese tahsili yapmıştır. Konya Meclis-i Umumî ve Encümen-i Vilayet üyeliklerinde bulunmuş, Konya'ya yerleşmiştir. Heceyle şiirleri vardır.

Divlek Destanı²³

Yenecek şeylerin divlektir şâhı
Haylî demdir oldum bunun âgâhı
Çekerim nâmına hasretle âhı
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Divleğin zamanları bir kutlu demdir
Divleğin bir zevki bin câm-ı Cemdir
Nâmını yâd etmek elzem, ehemdir
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Geldi mi bir kere divleğin zamânı
Sabrı biter nefsin kalmaz dermânı
Almakçün beklerim fırsat amânı
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Bir divlek almakçün bin söz söylerim
Divlekçiye pek çok cefâ eylerim
Kendi zevkim arar gayrı neylerim
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Hırsım çok divleğe hîç gözüm doymaz
Bütçem ise her dem ârzûma uymaz
Çok vermezse Rabbim pek de boş koymaz
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Hâtırım şâd etse ol kahbe felek
Allah verse birden bin tatlı divlek
Sevinirdi buna gökteki melek
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

²³ Divlek, kavun anlamındadır.

Takkalı Dağ kadar bir divlek olsa
Meydan sinisine kesilse dolsa
Yanmazdım servetim nihâyet bulsa
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe

Divlek deyip Âşık uzun ağladı
Âteş-i hasretle gönlün dağladı
Destânın şu sözle kesip bağladı
Fedâ olsun cânım tatlı divleğe²⁴

([Ergun-Uğur] 1926: 13-14)

TAŞCI ALİ USTA

1265/1849'da Akçeşme Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Güzel saz çalan ve hünerli bir âşık olan Ali Usta Nâzenin tarikatine mensuptur. 1320/1904'te vefat etmiştir. (Gazimihâl 1945b:3; Gazimihâl 1947: 49)

TEVFİK

Silleli'dir. Asıl adı Abdullah'tır. Babası Müftü Hacı Ahmed Efendi ve kendisi Konya'da ilim sahibi olmakla tanınmışlardır. Tahsilini Sille'de yapmış, uzun süre Aşağı ve Ak Mahalleleri'nin camilerinde imamlık görevinde bulunmuş, 1270/1854-5'te hacca gitmiş ve orada vefat etmiştir.

Gazel

Maşrık-ı dehrin yine rûy-ı sefidi handeli
Gâlibâ bir kevkeb-i mecdi zuhûra gelmeli

Olmasın mı neş'e-i erbâb-ı dil hadden füzûn
Rûzgâr-ı âlemin varken ferahda medhali

Bâğ-ı ilme hidmete sevk eylesin Mevlâ onu
Ey gülistân-ı ulûmun bâğbân-ı efdali

Necm-i ikbâlin dahi rif'atte bulsun merkezi
Tâk-ı âlîiniz için kadr-i felekten rütbeli

²⁴ Destanın tamamı 16 dörtlüktür.

Hak bilir ki hazretin dergâhına ed'iyemiz
Vâlid ü mevlûda ihsân ede ömr-i atveli

Tehniyem Tevfik oldu noktasız târîhimiz
Râşidi ömründe noksân görmesin yâ Rab Alî
([Ergun-Uğur] 1926: 333-334)

TEVFİK LÂMİH

Ahmed Tevfik Lâmih, hâkim Mehmed Sâdık Efendinin oğludur. 1278/1862'de Konya'nın İbradi kasabasında doğdu. Kastamonu Rüştiyesinden mezun oldu. Kastamonu, Cezair-i Bahr-i Sefid, Konya, Dimetoka ve İstanbul mahkemelerinde çeşitli görevlerde bulundu. Kendisine isnat edilen siyasî bir mesele yüzünden bir yıl hapis cezasına çarptırıldı, ancak daha sonra affedildi. Yeniden göreve başladı ve Sivas, Trabzon, Halep, Diyarbakır ve İstanbul mahkemelerinde savcılık ve müfettişlik yaptı. 1326/1910'da Hukuk Mektebinden mezun olan Tevfik Lâmih, İstanbul İstinaf Mahkemesi üyesi iken emekliye ayrıldı, 1341/1925 yılında Kadıköy'deki evinde vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığına defnolundu. Lâmih mahlâsıyla yazdığı şiirler çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. (Tuman 1949: I/132; İnal 1970: X/1891-1892)

Gazel

O dem ki hâlîme dikkatle bir nigâh ederim
Vücûda lerze verir bir mü'essir âh ederim

Nedir müheyyici bilmem bu âh-ı cângâhın
Ki kend kendimi bu âh ile tebâh ederim

Bu hâl-i zâr-ı dile bir sebep arar dururum
O mâh-rûyu bulur dâ'imâ günâh ederim

Tarîk-i aşk iken gönlümü bu hâle koyan
Garîbdir yine şiddetle rû-be-râh ederim

Bakar bakar da şu hâl-i hazînime Lâmih
Vücûda lerze verir bir mü'essir âh ederim
(İnal 1970: X/1891-1892)

ULVÎ

Ermenek'te bir asırdan daha uzun bir zaman boyunca bütün fertleri değirmencilik, sazandelik, hanendelik ve rintlikle meşhur olan ve Kürt Aliler denilen bir ailedendir. Asıl ismi Ali, mahlâsı İhrâkî'dir. Ancak lâübâlî meşrebinden dolayı ta'riz maksadıyla kendisine takılan Ulvî unvanıyla tanınmıştır. Okuması yazması yoktur ancak son derecede zeki, hafızası kuvvetli, sohbeti tatlı biridir. Ermenek'teki bütün düğünlerin ve eğlencelerin vazgeçilmez siması olan Ulvî; def çalar, türkü söyler ve her tür millî oyunu maharetle sergilerdi. Güzel hikâye anlatan Ulvî'nin hafızasında ciltler teşkil edecek kadar çok sayıda hikâye vardı. Şiirlerinin büyük kısmı unutulmuş yalnızca son yıllarında söylediği destanlar muhafaza edilmiştir. 1332-1334/1916-1918 yılları arasında vefat etmiştir.

(Müzevvirler Destanından)

Hâlet öyledir müzevvirin âdeti
Aslâ yoktur dîn-i mübîn gayreti
Kişinin şekerden latîf sohbeti
Münâfık dâ'imâ bed-lisan olur

İltifât gösterir gördüğü yerde
Hep fesâd düşünür durduğu yerd
Müzevvirlik yapar vardığı yerde
Onların hocası kör şeytan olur

Ehl-i meclis dinler bunun sözünü
Kör duman bürüsün iki gözünü
Yarın mahşer karalarlar yüzünü
Efendimiz ona baş düşman olur

Kendi işine bak karışma ile
İster isen olmak a'lâdan a'lâ
Sâdık hizmet eyle ehl-i kâmile
Katreler giderek bir umman olur²⁵

([Ergun-Uğur] 1926: 73-78)

²⁵ 9 Destanın tamamı 15 dörtlüktür,

VEHBÎ

Abdülfettah-zâde Hâfız Ahmed Rüşdî'nin oğludur. 1270/1854-5'te Konya'da doğmuştur. Konya'da medrese tahsili yapmış, Naim Hâzım'dan ders almıştır. Vehbî; hattat, müzehhip ve mücellit bir sanatkârdır. Bir hayli şiiri vardır, pek çok tarih düşürmüştür. (Evren 1937: 34)

VELED ÇELEBİ (İZBUDAK)

Mevlânâ soyundan gelen ve son postnişinlerden olan Veled Çelebi, Mustafa Necîb Efendinin oğludur. 1867'de Konya'da dünyaya gelmiş, Sultan Veled Medresesinde tahsil görmüş, Konya'daki hocalardan özel dersler almış, Arapça ve Farsça öğrenmiş ve tahsilini ilerletmek için İstanbul'a gitmiştir. Bir müddet de Şam'da ve Hıcaz'da bulunarak oradaki âlimlerden de istifade eden Veled Çelebi, İstanbul'da kaldığı süre boyunca devrin birçok âlim ve edibiyle tanışıp görüşme imkânına sahip olmuş, Konya'da başlayan yazı hayatını İstanbul'daki çeşitli dergilerde devam ettirmiş, *Türk Lugati* adlı eserinin telifine burada başlamıştır. Meşrutiyetin ilk yıllarında Konya Mevlevîhânesi postnişinliğine tayin edilen Çelebi, I. Dünya Savaşı'nda Mücâhidîn-i Mevlevîyye Alayı'nın başında dördüncü orduya katılmış ve üç yıl Şam'da kalmıştır. Savaş sonunda yeniden Konya'ya dönmüş, 1919'da postnişinlik görevinden alınmış, Devlet Şurası üyeliğine seçilmiş, 1925'te yeniden postnişinliğe atanmışsa da aynı yıl tekke ve zaviyelerin kapanmasıyla bu görevi sona ermiştir. 1923-1943 yılları arasında Kastamonu ve Yozgat milletvekilliği görevlerinde bulunmuş, Türk Dil Kurumundaki çalışmaları ise hayatının sonuna kadar devam etmiştir. 4 Mayıs 1953'te hayata gözlerini kapayan Veled Çelebi; Türk dili ve edebiyatı, Mevlevîlik ve farklı alanlarda bir kısmı yayımlanmış birçok eser bırakmıştır.²⁶ *Bedâyi'ü'l-Efkâr*, *Leylâ ile Mecnun*, *Muvâzene*, *Birbirimizi Kırmayalım*, *Arapça Gramer*, *Letâ'if-i Nasreddin Hoca*, *Lisân-ı Fârisî*, *Darülfünun Dersleri*, *Hayr'ü'l-Kelâm (Vasiyetnâme-i Şerîfe Şerhi)*, *Türk Diline Medhal*, *Ferheng-nâme-i Sa'dî Tercemesi*, *Dîvân-ı Türkî-i Sultan Veled*, *Kur'an-ı Kerim Elifbâsı*, *El-İdrak Hâşiyesi*, *Türkçeden Türkçeye Lûgat*, *Atalar Sözü*, *Orhun Abideleri*, *Mesnevî* (6

²⁶ Veled Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Metin Akar (1999), *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara.

cilt-çeviri) yayımlanmış eserleridir. Hayatını Türk diline ve Türk kültürüne adayan bu mümtaz ilim adamı ve edibin şiirleri de bir dîvan teşkil edecek kadar çoktur. ([Ergun-Uğur] 1926: 139-143; İnal 1970: XI/1934-1939; Korucuoğlu 1994; Akar 1999; Şafak 2001: 327-363)

Rübâiler

Şâir ona derler ki çıkar sahrâya
Bir nazra-ı hikmetle bakar eşyâya
Âb u hâk ü nebât u zî-rûhta hep
Müstağrak olur nice derin ma'nâya

Gam kaplasa çarhı şâir olmaz gamnâk
Çirkefle cihan dolsa da şâirdir pâk
Şâir ona derler ki onu zevkten
Dûr eyleyemez halk-ı zemîn ü eflâk

Minnet çekemem belâ sonun bulsa dahi
Zehr-âbe-i gamla câm-ı dil dolsa dahi
Dünyâda çekilmeyen felâket olmaz
İnsan alışır azâb-ı kabr olsa dahi

Beyt

Bize irs-i peder ne servet ü ne câh kalmıştır
Şu'ûn-ı hikmete karşı bir eyva'llâh kalmıştır
([Ergun-Uğur] 1926: 142-143)

ZÂRÎ

Asıl adı Mehmed'dir. Konya'nın meşhur âlimlerinden Hacı Âdil Efendinin oğludur. Medrese eğitimiyle yetişmiş, fıkıh ve kelâm gibi İslâmî ilimlerde ihtisas sahibi olmuş, ilmiyle ve hitabetiyle şöhret kazanmış bir vaizdir. Bu özelliklerine rağmen, eğlence meclislerinden hoşlanan rahat bir insandır. Hece ve aruzla şiirleri vardır. *Tuhfe-i Vehbî*'ye manzum bir şerh yazmaya başlamış ancak eserini tamamlayamadan kırk sekiz yaşında iken 1320/1904-5 tarihinde vefat etmiştir.

Destan

Derûnumda nice türlü derdim var
Dinleyin söyleyim size destânım
Bilmeyenler bilsin duymayanlar duysun
İşbu bin iki yüz sene doksanı

Mevlâdan gelene kılmalı sabır
Nice âlimler hep duâlar okur
Tamâm üç mâh kadar yağmadı yağmur
Esti yel kuruttu bâğ u bostânı

İnsanla hayvan belâsını buldu
Eşcâr u hubûbât cümle kurudu
Nice karalar hep bî-çâre kaldı
Kesildi kalmadı âb-ı revânı

Benim bu makâlim gelmesin yaman
Zîrâ bu seneler bulunmaz saman
Yerde nebât yoktur ne yesin hayvan
Yakarlar babalar kuru harmanı

Ne belli kış oldu ne belli bir yaz
Derûnu yanıklar dinleyin biraz
Malı çok olanın insâfi olmaz
Cem' etti her malı aldı meydânı

Çok yazıklar oldu fakire, baya
Sivasa gitti kimisi Bursaya
Ayâli çok olan düştü belâya
Yadırgayıp gitti kendi vatani²⁷
([Ergun-Uğur] 1926: 39-40)

²⁷ Destanın tamamı 16 dörtlüktür.

ZEHİRİ

Silleli'nin Subaşı Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir, Âşık Sürûrî'nin kardeşi olan Zehrî'nin asıl adı Bekir'dir. Çocukken geçirdiği çiçek hastalığı sebebiyle gözlerini kaybetmiş, hayatta çektiği acılardan dolayı Zehrî mahlâsını almıştır. Güzel saz çalan Zehrî'nin; destan, koşma, türkülerinin büyük kısmı kaybolmuştur. Silleli Âşık Nigârî'nin ustasıdır. 1300/1884'te vefat etmiştir.²⁸ ([Ergun-Uğur] 1926: 41-43, 334-335; Akça 1940: 89-100; Gazimihâl 1946b: 7; Özönder 1998: 267-275)

Koşma

Şu fânî dünyâda neylerim yâri
Herkes âşinâsıyla gülmez oldu
Buluşup tenhâda üç günde bârî
El göğüste selâm eylemez oldu

Felek kırdı yayım çarkım da durdu
Yaktı bağrım ciğerciğim kurudu
Bend etmiş etrâfım ağyâr bürüdü
Yitirdim yârimi bulunmaz oldu

Ferâgat eyle gel aşk u sevdâdan
Sokma başın kurtar derd ü belâdan
El kaldırıp niyâz et dile Mevlâdan
Sana sâdik bir dost bulunmaz oldu

Zehrî hani senin aşkınla yanan
İkrâr verir durmaz ahdinde bir an
Tuna seli gibi gözümünden inen
Kanlı yaşlarım dâ'im silinmez oldu
([Ergun-Uğur] 1926: 335)

²⁸ Sadeddin Nüzhet, Zehrî'nin tahminen 1322/1906-7'de öldüğünü belirtir ancak şairin mezar taşında 1300 tarihi kayıtlıdır.

KAYNAKLAR:

- AKAR, Metin (1999), **Veled Çelebi İzbudak**, Ankara.
- AKÇA, Kemal (1939), “Anadolu Halk Şairlerinden Âşık Figânî”, *Konya*, (30): 1582-1585.
- AKÇA, A. Kemal (1940), **Sille'nin Halk Şairleri**, Konya.
- AKÇA, Kemal (1945), “Baybağanlı Âşık Kul Mustafa, Hayatı ve Eserleri”, *Folklor Postası*, I(5):7-8.
- AKÇA, Kemal (1946), “Figânî'nin Yemek Destanı”, *Folklor Postası*, II(18):11-12.
- AKÇA, Kemal (1946), “Seferberlik Destanı (Figânî)”, *Folklor Postası*, II(19):11-12.
- BABALIK** (1948), “Naci Fikret'i Kaybettik”, (7042, 7 Aralık).
- BORATAV, Pertev Naili (1939), “Sille Halk Şairleri”, *Folklor ve Edebiyat*, İstanbul.
- BURSALI MEHMED TÂHİR (1333), **Osmanlı Mü'ellifleri**, İstanbul.
- DALBOY, Zeki (1935), **Sille Halk Şairleri**, Konya.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1937), “Sürûrî”, *Konya*, I(11): 650-658.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1937), “Sürûrî”, *Konya*, II(13): 834.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1937), “Sürûrî”, *Konya*, II(14-15): 849-853, 886-892.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1938), “Sürûrî”, *Konya*, II(18-19): 1049.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1938), “Sürûrî”, *Konya*, II(20-21): 1133-1136.
- ERDOĞAN, Abdülkadir (1938), “Sürûrî”, *Konya*, II(22-23): 1227-1229.
- ERDOĞAN, Muzaffer (1952), **İzahlı Konya Bibliyografyası**, İstanbul.
- EREN, Hasan (1977), “Onat, Naim Hâzım”, *Türk Ansiklopedisi*, İstanbul: XXV/447.
- [ERGUN]SADEDDİN NÜZHET-MEHMED FERÎD [UĞUR] (1926), **Konya Vilâyeti Halkiyyât ve Harsiyyâtı**, Konya.
- ES, Selçuk (1974), “Konya Folklorunda Yemek Destanları”, *Çağrı*, 18 (198): 23-25.
- EVREN, Afif (1937), **Konyalı Bazı Muharrirler, Şairler, Hattatlar**, Konya.
- EVREN, Afif (1945), *Folklor Demeti*, Konya.
- EVREN, Afif (1968), “Bir Portre, Bir Anı-Naci Fikret Başta”, *Çağrı*, (131):23-27.

- EVREN, Afif (1969a), “Ermenekli Hasan Rüştü”, *Çağrı*, (135):17-22.
- EVREN, Afif (1969b), “Konyalı Ozanlar-Yazarlar: Namdar Rahmi Karatay”, *Çağrı*, (140): 11-13.
- FATİN Dâvûd Efendi (1271), *Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr*, İstanbul.
- FOLKLOR POSTASI** (1944), “Figânî'nin Yeni Bir Şiiri”, I(2):16.
- FOLKLOR POSTASI** (1945), “Sıtma Seferberliği Üzerine-Âşık Nigârî'nin Sıtma Destanı”, I(5):12,19.
- GAZİMİHÂL, R. Mahmut (1945a), “Konyalı Halk Musikicileri”, *Folklor Postası*, I(9):5-6.
- GAZİMİHÂL, R. Mahmut (1945b), “Konyalı Halk Musikicileri II”, *Folklor Postası*, I(10):3-4.
- GAZİMİHÂL, R. Mahmut (1946a), “Konya Halk Sazcıları III”, *Folklor Postası*, II(15):3-6.
- GAZİMİHÂL, R. Mahmut (1946b), “Konya Halk Sazcıları IV”, *Folklor Postası*, II(17):7.
- GAZİMİHÂL, Ragıp Mahmut (1947), *Konya'da Musiki*, Ankara.
- GÜLCAN, D. Ali (1969), “Âşık Gufrânî”, *Çağrı*, (141):22-24.
- GÜLCAN, D. Ali (1990), *Karamanlı Halk Ozanlarından Gufrânî ve Kenzî*, Karaman (2. bs.).
- GÜLCAN, D. Ali (1989 ?), *Geçmiş Yüzyılların Karaman Büyükleri ve Şairleri*, Ankara.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal (1970), *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul.
- KAHRAMAN, Bahattin (1999), “Osmanlı Dönemi Konya'sında İlmî ve Edebî Hayat: Âlimler, Mutasavvıflar, Şâirler”, *Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi*: 203-297.
- KARATAY, Namdar Rahmi (1936), “Halk Sanat ve Edebiyatına Dair Düşünceler”, *Konya*: 55-59.
- KENDİ, İbrahim Aczi (1945), “Âşık Hikmetî”, *Folklor Postası*, I(7):12, 19.
- KENDİ, İbrahim (1947), “Cönkler-Âşıklar”, *Konya*, (102-103-104); 8-9.
- KİŞMİR, Celâleddin (1969), “Doğumunun Yüzüncü Yıldönümünde Ermenekli Hasan Rüştü”, *Çağrı*, (136):13-14.
- KORUCUOĞLU, Nevin (1994), *Veled Çelebi İzbudak*, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1964), *Türk Sazşâirleri (IV)*, Ankara (2. bs.).

- KUM, Naci (1949), “Naci Fikret Baştak-Ölümünün Yıldönümü Vesilesiyle- 1891-1948”, *Konya*, XIII (131-132): 27-32.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf – Caner ARABACI (1999), “Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri”, *Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi*: 81-133.
- MEHMED SÜREYYÂ (1311), *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, İstanbul.
- ÖNDER, Mehmet (1951), “Kısa, Küçük Tetkikler-Ermenekli Hasan Rüştü'ye Dair”, *Hisar*, 2(14):16.
- ÖZÖNDER, Hasan (1994), “Mevlâna Türbesi Mescid ve Semâhânesi'nin Son Nakkaş ve Hattatı Konyalı Mahbub Efendi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, I (1):93-109.
- ÖZÖNDER, Hasan (1998), *Sille (Tarih-Kültür-Sanat)*, Konya.
- SAKAOĞLU, Saim (1985), “Konyalı Âşık Mehmet Yakıcı”, *Halk Kültürü*, (2): 65-81.
- SAKAOĞLU, Saim (2000), “Karamanlı İki Âşık: Kenzî ve Gufrânî”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (7):35-71.
- SEVGİ, Ahmet (1996), “XIX. Yüzyıl Mevlevî Şâirlerinden Konyalı Şemsî Dede ve Dîvançesi”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi 7. Millî Mevlânâ Sempozyumu-13 Aralık 1995*: 62-73.
- SÜLEYMAN ŞEMSÎ DEDE (1305), *Tuhfetü'l-Mesnevî Alâ Hubbi'l-Haydarî ve Dîvançe-i Şemsî*, İstanbul.
- SÜSLÜ, Memduh Yavuz (1934), *Ermenekli Şair Hasan Rüştü, Hayatı ve Eserleri*, Konya.
- ŞAFAK, Yakup (2001), “SÜ Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivinde Bulunan Veled Çelebi'ye Yazılmış Bazı Mektuplar”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (9): 327-363.
- ŞEMSETTİN SÂMÎ (1996), *Kâmûsu'l-A'lâm-Tıpkıbasım*, Ankara.
- (TUMAN), İnehanzade Mehmed Nail (1949), *Tuhfe-i Nâilî-Dîvan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, C. I-II, MEB Yayınlar Dairesi Nüshası:D/870.

TURGUT (1938), “İzmir’de Ermenekli Hasan Rüştü”, *Konya* (24-25): 1363-1364.

TURGUT (1938), “Ermenekli Rüştü’nün İzmir’de Bıraktığı Bazı Hatıralar”, *Konya* (24-25): 1366-1367.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ (1981), “Hasîb Dede”, İstanbul IV:136.

UĞUR, Ferit (1936), “Gufrânî”, *Konya* (2): 118-120.

USMAN, Raşit (1948), “Konyalı Emine Hanım”, *Konya* (118-119): 5-9.

USMAN, E. Raşit (1949), **Son Yıllarda Konya’nın Yetiştirdiği Genç Şairler**, Konya.

+